

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ТОРГІВЛІ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітнього ступеня «Магістр»

на тему: **«ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «Р*****»
ЛЬВІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

Виконав: студент VI курсу, групи Птб-61

Спеціальності 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»

(шифр і назва спеціальності)

Богдан ГРАБАР

(ім'я та прізвище)

Керівник: к.е.н., доцент Ольга ЛИСЮК

(ім'я, прізвище)

Рецензент: _____

(ім'я, прізвище)

ДУБЛЯНИ 2024

УДК: 334.716 (477)

Кваліфікаційна робота: 83 с. текстової частини, 20 таблиць, 16 рисунків, 48 літературних джерел.

Грабар Б.П. Організація та ефективність підприємницької діяльності сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю “Р*****” Львівського району Львівської області. Кваліфікаційна робота. Кафедра підприємництва та торгівлі. Дубляни, Львівський НУП, 2024.

У кваліфікаційній роботі висвітлено теоретико-методологічні основи організації та ефективності підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки. Обґрунтовано сутність організації підприємницької діяльності у аграрному секторі економіки та досліджено економічний зміст прибутку і рентабельності, їх роль в умовах розвитку підприємництва. Проаналізовано методологічні підходи до оцінки ефективності господарської діяльності аграрних підприємств. Досліджено господарську діяльність підприємства та сформовано оцінку його фінансового стану у ринковому середовищі. Обґрунтована ефективність виробництва та конкурентоспроможність продукції підприємства. Визначені перспективи підприємницької діяльності підприємства в контексті стратегічного розвитку.

Ключові слова: ефективність, прибуток, продукція рослинництва, стратегія розвитку, інновації.

АНОТАЦІЯ

Грабар Б. П. Організація та ефективність підприємницької діяльності сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю “Р*****” Львівського району Львівської області.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню організації підприємницької діяльності та обґрунтуванню шляхів підвищення її ефективності у сільськогосподарському товаристві з обмеженою відповідальністю “Р*****”. У роботі розглянуто особливості підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки. Досліджені економічний зміст прибутку та рентабельності діяльності підприємств і сформовані методологічні підходи до оцінки її ефективності в ринковому середовищі.

У роботі подано організаційно-економічну характеристику підприємства, сформований детальний аналіз його фінансового стану, обґрунтовані чинники, які негативно впливають на його динаміку за аналізований період. В процесі аналізу особливу увагу приділено дослідженню ефективності виробництва продукції підприємства, визначені її конкурентні переваги на ринку та ризики через динамічні зміни в економіці держави.

Встановлено, що для покращення ефективності роботи підприємству необхідно удосконалити стратегію розвитку на перспективу, а саме запровадити стратегію конкурентоспроможності на базі інтегрованого підходу. Імплементация інтегрованого підходу для підвищення конкурентоспроможності підприємства передбачає прийняття системи рішень за результатами бенчмаркінгових досліджень про стан ринку, споживачів, бізнес-процеси ведення господарської діяльності еталонних підприємств та їх фінансові результати. При цьому впровадження процесного підходу є об’єктивно необхідним для формування гнучкої міжфункціональної структури, що помітно оптимізує матеріальні витрати та спростить процес прийняття альтернативних стратегічних рішень.

Ключові слова: ефективність, прибуток, продукція рослинництва, стратегія розвитку, інновації.

ANNOTATION

Grabar B.P. Organization and efficiency of entrepreneurial activity of the agricultural limited liability company “R*****” in the Lviv district of Lviv region.

The qualification work is devoted to the study of the organization of entrepreneurial activity and the justification of ways to increase its effectiveness in the agricultural limited liability company “R*****”. The paper considers the features of entrepreneurial activity in the agricultural sector of the economy. The economic content of profit and profitability of enterprises and formed methodological approaches to assess its effectiveness in the market environment.

The paper presents the organizational and economic characteristics of the enterprise, formed a detailed analysis of its financial condition, justified factors that negatively affect its dynamics for the analyzed period. In the process of analysis, special attention is paid to the study of the efficiency of production of the enterprise, its competitive advantages in the market and risks due to dynamic changes in the state economy are determined.

It has been determined that in order to improve the efficiency of work, the enterprise needs to improve its development strategy for the future, namely to introduce a competitiveness strategy based on an integrated approach. The implementation of an integrated approach to increase the competitiveness of an enterprise involves the adoption of a system of decisions based on the results of benchmarking studies on the state of the market, consumers, business processes of conducting economic activities of reference enterprises and their financial results. At the same time, the implementation of the process approach is objectively necessary for the formation of a flexible cross-functional structure, which significantly optimizes material costs and simplifies the process of making alternative strategic decisions.

Key words: efficiency, profit, crop production, development strategy, innovations.

ЗМІСТ

Вступ

1. Теоретико-методологічні основи організації та ефективності підприємницької діяльності	8
1.1. Сутність організації підприємницької діяльності у аграрному секторі економіки	8
1.2. Економічний зміст прибутку і рентабельності, їх роль в умовах розвитку підприємництва	18
1.3. Методологічні підходи до оцінки ефективності господарської діяльності аграрних підприємств	25
2. Сучасний стан та ефективність підприємницької діяльності сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю “Р*****”	34
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	34
2.2. Оцінка фінансового стану сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю “Р*****”	39
2.3. Ефективність виробництва та конкурентоспроможність продукції підприємства	48
3. Перспективи розвитку та шляхи підвищення ефективності підприємницької діяльності підприємства	56
3.1. Шляхи підвищення ефективності підприємства на ринку	56
3.2. Обґрунтування стратегії розвитку підприємства на перспективу	66
Висновки та пропозиції	74
Бібліографічний список	79

ВСТУП

Підприємництво охоплює всі галузі, незалежно від форм власності. За рахунок розвитку підприємницького середовища та посилення підприємницької орієнтації суб'єкти аграрного сектора економіки швидко і якісно адаптувалися до ринкових умов, що дало змогу вийти на зарубіжний ринок. Проте не всі проблеми підприємницької діяльності сьогодні вирішені, особливо в часі війни, глибокої кризи в економіці країни та динамічні інфляційні процеси в ринковому середовищі. Усе це чинить негативний вплив на підприємницьку діяльність агропідприємств на фоні необхідного забезпечення національної продовольчої безпеки в країні. В таких умовах підприємствам працювати не легко, але кожен з них робить свій внесок за для перемоги. В свою чергу на державному рівні необхідно усіма можливими способами через законотворчі процеси та допомогу країн-партнерів дбати про їх підтримку і безперервний розвиток.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо стану організації підприємницької діяльності та обґрунтуванню шляхів підвищення її ефективності у сільськогосподарському товаристві з обмеженою відповідальністю "Р*****" Львівського району Львівської області.

Для досягнення поставленої мети визначені такі основні завдання:

1. розкрити сутність організації підприємницької діяльності у аграрному секторі економіки та обґрунтувати економічний зміст прибутку і рентабельності, їх значення в умовах розвитку підприємництва;
2. систематизувати методологічні підходи до оцінки ефективності господарської діяльності аграрних підприємств;
3. окреслити особливості виробничо-господарської діяльності сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю "Р*****";
4. провести аналіз ефективності виробництва продукції підприємства, окреслити її конкурентні переваги у ринковому середовищі;
5. визначити шляхи підвищення ефективності підприємства на ринку;
6. обґрунтувати стратегії розвитку підприємства на перспективу.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, в яких формується виробничо-господарська діяльність сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю “Р*****”.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних і прикладних аспектів для оцінки стану організації підприємницької діяльності та обґрунтуванню шляхів підвищення її ефективності у сільськогосподарському товаристві з обмеженою відповідальністю “Р*****” Львівського району Львівської області.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є об'єднання загального та специфічного наукового виду аналізу, а саме: економічна та фінансова методика, статистичне і графічне дослідження, економіко-статистичний аналіз, методика аналізу та синтезу, метод узагальнення даних проведеного дослідження. Використання економіко-математичних методів дозволило оцінити ефективність діяльності агропідприємства. Застосування методів теорії пізнання допомогло проаналізувати та надати характеристику суті, значенню та особливостям формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством, а також дослідити наукові підходи щодо ефективності його фінансово-господарської діяльності.

Інформаційною базою дослідження є офіційні матеріали Головного управління статистики у Львівській області, зведені дані з річних звітів сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю “Р*****”, законодавчі та нормативні акти, особисті спостереження автора, літературні джерела.

Висновки та пропозиції, отримані в процесі виконання кваліфікаційної роботи, спрямовані на визначення шляхів підвищення ефективності підприємства на ринку та обґрунтування стратегії його розвитку на перспективу.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Сутність організації підприємницької діяльності у аграрному секторі економіки

Підприємництво – це процес створення і управління підприємством чи організацією з метою отримання прибутку. Підприємництво є ключовим елементом економічної системи кожної країни, оскільки сприяє створенню нових робочих місць, інноваціям, розвитку та підвищенню рівня життя. Розвиток підприємницької діяльності має значний вплив на економіку, суспільство та індивідуальний розвиток.

Термін “підприємництво” походить від французького слова “entreprendre”, яке в перекладі означає “взяти на себе”, “розпочати”, “взятися за щось”. Це слово складається з двох частин: “entre”, що означає “між” або “поміж”, і “prendre”, що перекладається як “брати” чи “брати на себе”.

Отже, підприємництво в французькій інтерпретації вказує на активність брати на себе певні дії або ініціативу. Термін виник у контексті взяття на себе ризику та дій для досягнення певної мети чи створення нового підприємства. Це поняття з часом перейшло у французьку мову в більш сучасному розумінні “підприємництва” і далі використовується в цьому значенні в багатьох мовах світу.

Історія розвитку підприємництва багатогранна і охоплює різні епохи та культури. У середньовіччі підприємницька діяльність, зокрема торгівля, грали важливу роль в економіках країн. Розквіт гільдій і торговельних шляхів, таких як Шовковий шлях, сприяв обміну товарами та розвитку підприємницької культури. Великі географічні відкриття XV-XVII ст. відкрили нові торговельні шляхи та встановили контакти між різними культурами. Це сприяло розвитку міжнародного підприємництва та торгівлі.

Промислова революція визначалася зростанням виробництва та використанням нових технологій. Поширення фабричного виробництва стало

кроком уперед у розвитку підприємництва, збільшуючи обсяги виробництва та забезпечуючи нові можливості бізнесу.

З розвитком індустріальних технологій у XIX-XX ст. виникли нові сфери бізнесу. З'явилися корпорації, збільшився масштаб виробництва, і з'явилися нові галузі, такі як автомобільна промисловість та хімічна промисловість. Після Другої світової війни відбувся економічний підйом, що сприяв розвитку малого та середнього підприємництва. З'явилися нові галузі, такі як технології, інформаційні технології та біотехнології.

Розвиток інтернету у XX-XXI ст. змінив ландшафт бізнесу, сприяючи створенню нових моделей бізнесу, таких як електронна комерція, стартапи та глобальна торгівля. Сьогодні підприємництво включає в себе різноманітні форми, включаючи соціальне підприємництво, стартапи, технологічні інновації та глобальні бізнес-ініціативи. Підприємницька діяльність визнається як ключовий фактор економічного розвитку та інновацій.

Підприємництво активно задіяне у багатьох галузях і сферах економіки. Відмінності в типах підприємництва та сферах діяльності можуть бути визначені на основі різних критеріїв, таких як галузь виробництва, ступінь інновацій, розмір підприємства та інші. Однак в цілому можна виділити кілька основних галузей, де підприємництво відіграє ключову роль:

- технології та інновації: сфера технологій і інновацій є однією з найдинамічніших областей підприємництва. Стартапи, які працюють над новаторськими технологіями, штучним інтелектом та іншими інноваційними напрямками, є дуже поширеними;

- мале та середнє підприємництво (МСП): малі та середні підприємства відіграють важливу роль у більшості галузей економіки. Це може бути ресторанний бізнес, роздрібна торгівля, послуги тощо;

- здоров'я та медицина: у галузі охорони здоров'я підприємництво може включати розробку нових медичних технологій, створення клінік, аптек, біотехнологій та інші;

- соціальне підприємництво: організації соціального підприємництва вирішують соціальні та екологічні проблеми через підприємницькі підходи. Вони можуть працювати у сферах освіти, охорони здоров'я, енергетики;
- сфера обслуговування: підприємництво в галузі обслуговування охоплює такі сегменти, як готельний бізнес, ресторанний бізнес, туризм, розваги, консалтинг та ін.;
- сільське господарство та агробізнес: у сільському господарстві підприємництво може охоплювати вирощування продукції рослинництва, тваринництва, агротехнології та обробку сільськогосподарської продукції;
- енергетика та екологія: підприємництво в сферах відновлювальної енергетики, енергоефективності та збереження природних ресурсів є все більш актуальним;
- фінанси та технології фінансів: розвиток фінансових технологій (FinTech), електронних платіжних систем та інших фінансових інновацій визначається підприємницькою активністю.

Отже підприємництво широко застосовується у всіх сферах економіки, від інтернет-технологій та біотехнологій до традиційних галузей, таких як виробництво та послуги.

Підприємництво є основним джерелом створення нових робочих місць. Нові підприємства найчастіше наймають працівників та сприяють зменшенню безробіття. Поряд з цим підприємництво сприяє розвитку інновацій та технологічного прогресу. Підприємці шукають новаторські рішення, що сприяє вдосконаленню продуктів, послуг та виробничих процесів. Також підприємництво є ключовим фактором економічного зростання. Розвинені підприємства сприяють створенню прибутку, збільшенню обсягів виробництва та розширенню бізнесу. Разом з тим підприємництво створює конкуренцію, що сприяє покращенню якості продукції та послуг, а також зниженню цін. Конкуренція сприяє також вибору для споживачів та соціальному розвитку через забезпечення робочих місць, соціальних програм, спонсорську діяльність й інші ініціативи, що поліпшують якість життя в спільнотах.

Підприємці можуть досягти фінансової незалежності, керуючи власним бізнесом. Це дозволяє їм контролювати свою кар'єру та фінансове майбутнє. А розвинуте підприємництво привертає інвестиції, які можуть бути використані для розвитку нових проектів, виробництва та інновацій. Підприємництво сприяє розвитку регіонів, створюючи нові підприємства та робочі місця, підвищуючи рівень інфраструктури та життєвого рівня. Узагальнюючи, підприємництво відіграє ключову роль у забезпеченні стійкого економічного, соціального та індивідуального розвитку.

Основні закони, які визначають умови та правила підприємництва в Україні відображені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. - Законодавчі складові, що визначають умови та правила підприємництва в Україні

Кодекси, закони, нормативно-правові акти	Характеристика
Господарський кодекс України	Головний правовий акт, який регулює господарські відносини в Україні. Він визначає основні принципи господарювання, права та обов'язки суб'єктів господарювання
Закон України “Про підприємництво”	Закон встановлює загальні принципи та умови здійснення підприємницької діяльності в Україні, правовий статус підприємців, умови реєстрації та ліцензування
Закон України “Про реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань”	Встановлює порядок реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
Закон України “Про ліцензування видів господарської діяльності”	Регулює порядок отримання ліцензій на здійснення певних видів господарської діяльності
Податковий кодекс України	Визначає порядок обчислення та сплати податків, які стосуються підприємницької діяльності
Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції”	Регулює питання конкуренції та запобігає недобросовісним практикам на ринку
Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”	Встановлює стандарти бухгалтерського обліку та порядок складання фінансової звітності

Господарський кодекс України визначає підприємницьку діяльність у розділі II “Підприємництво”. Зокрема, в статті 1-3 “Підприємницька діяльність”

наведено наступне визначення: “підприємницька діяльність – систематична діяльність громадянина або юридичної особи, спрямована на одержання прибутку від використання майна, продажу товарів, виконання робіт або надання послуг” [4]. Громадянин або юридична особа вважається підприємцем, якщо він самостійно і на власний ризик здійснює підприємницьку діяльність. Це визначення вказує на основні аспекти підприємницької діяльності в контексті господарського законодавства України.

Отже, згідно Господарського кодексу, підприємницька діяльність має бути систематичною, тобто виконуватися з певною сталістю або регулярністю. А головною метою підприємницької діяльності є одержання прибутку. Підприємець самостійно та на свій ризик бере на себе відповідальність за здійснення підприємницької діяльності. Підприємницька діяльність може включати в себе різні види економічної діяльності, включаючи торгівлю товарами, надання різноманітних послуг, виробництво, будівництво та інше.

Отже, законодавство чітко визначає, які види діяльності підпадають під категорію підприємництва, і які суб’єкти можуть вважатися підприємцями згідно з Господарським кодексом України.

Відповідно до статті 1 Закону України “Про підприємництво”, підприємництво – це самостійна професійна діяльність громадян, яка здійснюється на їхній власний ризик, спрямована на систематичне одержання прибутку від використання майна, продажу товарів, виконання робіт або надання послуг тощо.

Таким чином, за законодавством України, підприємництво охоплює широкий спектр самостійних професійних діяльностей, що здійснюються на власний ризик з метою одержання прибутку.

Підприємницька діяльність в сільському господарстві має особливе значення для економіки країни. Вона спрямована на вирощування та виробництво продуктів харчування, що важливо для забезпечення продовольчої безпеки країни. Підприємництво в сільському господарстві сприяє розвитку експорту, що може покращити торговельний баланс країни

та забезпечити додатковий дохід, підтримує рівень зайнятості, зокрема у сільському господарстві, виробництві продуктів переробки, агротехнічних підприємствах та інших суміжних галузях. Підприємництво в сільському господарстві забезпечує розвиток сільських територій, що включає в себе будівництво інфраструктури, створення нових робочих місць, розвиток послуг та інших аспектів, що поліпшують якість життя сільського населення.

Сучасне сільське господарство все більше використовує технології та інновації для підвищення його ефективності, що може покращити якість продукції та зробити господарства більш конкурентоспроможними. Узагальнюючи, підприємництво в сільському господарстві не лише забезпечує населення продуктами харчування, але також впливає на економічний розвиток країни, зайнятість та рівень життя населення.

Проблематиці сутності а також особливостей підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки присвячені праці багатьох відомих вчених: І.Баланюка, Ю. Губені, М. Маліка, Т. Мельник, Ю. Лопатинського, О. Супрун, Г. Черевка, О. Шпикуляка, І. Яціва та ін. Зокрема, науковці ННЦ «ІАЕ» вважають, що підприємництво особливий вид господарської діяльності, яка окреслюється підприємницьким середовищем, власне особистістю підприємця, його стилем а також типом мислення, історичними та психологічними аспектами [29].

Ю. Губені у науковій праці “Земельні очікування села” досліджував інформованість сільського населення щодо організаційного оформлення та ведення власної справи, кооперування у господарській діяльності, очікування сільського населення стосовно самостійного господарювання на перспективу [17].

Т. Мельник проаналізувала доволі актуальне питання сьогодення державної підтримки та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. Науковець охарактеризувала складнощі функціонування бізнесу під час війни та довела необхідність синхронно розвивати державну систему підтримки бізнесу і ініціативу підприємців з об’єднанням усіх зусиль у сфері державно-фінансової діяльності [35].

Аграрне підприємництво, або агропідприємництво, має свої особливості, які відрізняють його від інших галузей підприємництва. Основні особливості аграрного підприємництва наведені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Особливості аграрного підприємництва

Фактори впливу	Характеристика
Природні умови, сезонність виробництва	Агропідприємства залежать від погодних умов, які можуть впливати на урожайність та врожай. Більшість сільськогосподарських операцій мають сезонний характер. Періоди вирощування, збирання та обробки врожаю можуть змінюватися залежно від типу сільськогосподарської діяльності
Високі витрати та ризики (капіталоємність, ризики вирощування)	Сільське господарство вимагає значних інвестицій у техніку, насіння, добрива та інші ресурси. Агропідприємництво пов'язане із значними ризиками, такими як шкідники, хвороби, непередбачувані погодні умови та ринкові коливання.
Управління земельними ресурсами	Земля вважається ключовим ресурсом для аграрного підприємництва. Управління земельними ресурсами включає в себе володіння, оренду та ефективне використання ґрунту
Технології та інновації	Зростання продуктивності та конкурентоспроможності агропідприємств вимагає використання сучасних технологій, таких як сільськогосподарські машини, сучасні методи обробки ґрунту, системи поливу та інші
Глобальна конкуренція	Експорт та імпорт: сільське господарство дедалі більше стає частиною глобального ринку. Конкуренція на світовому ринку впливає на ціни та виробництво
Сімейний характер бізнесу	Сімейні господарства: агропідприємства мають сімейний характер, де члени родини беруть участь у виробництві та управлінні господарством
Збереження екології	Стале сільське господарство: зростання уваги до екологічних питань призвело до розвитку сталого сільського господарства та використання екологічно чистих методів вирощування
Співпраця та кооперація	Сільські кооперативи: у багатьох випадках сільські господарства об'єднуються в кооперативи для спільного здійснення обробки землі, закупівлі матеріалів та продажу продукції
Розвиток спеціалізації	Спеціалізація та диверсифікація: деякі агропідприємства спеціалізуються на конкретних видах продукції, в той час як інші можуть розширювати свою діяльність на різні аспекти аграрного сектору

Таким чином, враховуючи ці особливості, аграрне підприємництво вимагає специфічних знань та навичок, а також гнучкості у відповіді на зміни в природних, економічних та соціокультурних умовах.

Особливе значення для агросектору має організація підприємницької діяльності, яка включає в себе ряд аспектів, що охоплюють управління сільсько-господарськими підприємствами та виробництвами. Основні етапи організації підприємницької діяльності в аграрному секторі зображені на рисунку 1.1.

Рис. 1.1 – Етапи організації підприємницької діяльності у аграрному секторі економіки

Таким чином, початковий етап передбачає створення самого сільсько-господарського підприємства. Це може бути розпочато власними силами або шляхом придбання готового підприємства. Важливо визначити види продукції для ведення господарської діяльності. Наступним етапом є розробка детального бізнес-плану. Бізнес-план повинен включати стратегію виробництва, фінансові плани, плани маркетингу, аналіз ринку та інші ключові показники. У багатьох випадках аграрні підприємства пов'язані із земельним володінням та користуванням. Підприємство повинне вирішити питання щодо здійснення землекористування, оренди, покупки чи продажу земельних ділянок.

Вибір сучасних технологій та відповідного обладнання відіграє важливу роль у підвищенні продуктивності та забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. Управління аграрними ресурсами включає в себе раціональне використання елементів виробництва та впровадження екологічно чистих

методів. Розробка стратегії маркетингу та забезпечення ефективних каналів збуту є ключовим аспектом успішної підприємницької діяльності. Це включає в себе взаємодію з посередниками, споживачами та іншими учасниками ринку. Здійснення ефективного фінансового управління, бухгалтерського обліку та фінансового планування допомагає підприємству контролювати витрати та максимізувати прибуток. Важливо дотримуватися всіх законів та нормативів, що регулюють сільське господарство, зокрема стосовно якості продукції, охорони навколишнього середовища тощо.

Отже, організація підприємницької діяльності в аграрному секторі передбачає комплексний підхід до вирішення економічних, технічних, соціальних та екологічних завдань для досягнення стійкого та прибуткового виробництва сільськогосподарської продукції.

В умовах війни аграрне підприємництво відіграє важливу роль у забезпеченні населення продовольством і в підтримці економічної стійкості. Необхідність його розвитку полягає в наступному:

1. Забезпечення продовольства: агропідприємства виробляють продукти харчування, які є важливими для виживання населення. Забезпечення стійкого та надійного сільськогосподарського виробництва дозволяє зменшити ризик нестачі продуктів у особливі часи;

2. Підтримка економічної стійкості: агропідприємства є ключовим елементом економіки нашої держави. Збереження та розвиток сільського господарства в період війни сприяє економічній стійкості та забезпечує засоби до існування для сільських громад;

3. Створення робочих місць: сільське господарство вимагає значної робочої сили, і його розвиток може допомогти забезпечити робочі місця для населення. Це особливо важливо в умовах економічної нестабільності та під час війни, коли може бути втрачено інші види зайнятості;

4. Сталість сільських територій: збереження та підтримка сільського господарства може допомогти уникнути виведення сільського населення з рідних територій. Це сприяє стабільності та утриманню громад у сільських районах;

5. Диверсифікація економіки: сприяє диверсифікації економіки країни та зменшенню її залежності від імпорتنих продуктів;

6. Забезпечення сировини для виробництва: сільське господарство є джерелом сировини для харчової та інших галузей промисловості, що є важливим в період війни, коли інші джерела уже вичерпані чи недоступні.

Сьогодні у боротьбі за українську незалежність надважливою є співпраця між владою, сільськими громадами та агропідприємствами. Українська економіка за 2 роки війни уже надто виснажена тому, держава потребує колосальної підтримки з боку бізнесу і кожного з нас. Але і агробізнес потребує підтримки на законодавчому рівні. На рівні держави потрібно продовжувати підтримку суб'єктів господарювання, шляхом удосконалення відповідної правової бази, фінансово-кредитної а також матеріально-технічної підтримки. Не менш важливою для агробізнесу є увага країн-партнерів, які спроможні допомогти своїми інноваційними розробками та досвідом для ефективного його розвитку на перспективу.

В цілому розвиток підприємництва залишається актуальним у XXI ст. Сьогодні йому приділяється ще більше уваги і значущості. Зростаюча роль інновацій та технологій створює нові можливості для підприємців. Стартапи та інноваційні компанії можуть швидко змінювати ландшафт бізнесу та вносити значні внески в економіку. Глобальний характер економіки сьогодні робить підприємництво ще більш актуальним. Підприємці мають можливість розширити свою діяльність на міжнародний рівень та взаємодіяти з ринками у різних країнах. Створення власного бізнесу дає можливість реалізовувати власні ідеї та працювати над власними проектами. Багато сучасних підприємців активно займаються вирішенням суспільних проблем, таких як екологія, бідність, освіта та ін. Соціально відповідальне підприємництво набуває популярності. Стартап-культура знаходить своє визнання в сучасному світі, що стимулює та підтримує молодих підприємців у створенні та розвитку нових інноваційних компаній. Відбуваються зміни в робочому оточенні, адже багато людей шукають гнучкість у роботі та можливість

власного керівництва, що підтримує тенденцію до розвитку підприємництва. В цілому, підприємництво залишається ключовим елементом для інновацій, росту та розвитку економіки в ХХІ ст.

1.2. Економічний зміст прибутку і рентабельності, їх роль в умовах розвитку підприємництва

Війна в Україні негативно впливає на функціонування та розвиток усіх суб'єктів бізнесу та кожного дня наносить потужні удари, знищуючи усе навкруги. В той же час, невтомна праця українського бізнесу під час війни є особливо важливим джерелом наповнення держбюджету, а також створення нових робочих місць. При цьому для кожного підприємства бажано отримати позитивний результат від ведення підприємницької діяльності – це прибуток. У економіці прибуток є ключовою економічною категорією, яка визначається як різниця між доходами та витратами підприємства чи індивіда за певний період часу. Прибуток вказує на ефективність господарювання та фінансовий результат діяльності.

Господарський кодекс України визначає прибуток як частину доходів підприємства, яку воно може використовувати для своїх потреб після виплати податків та інших обов'язкових платежів. Про це зазначено у статті 95 Господарського кодексу України.

Отже, відповідно до Господарського кодексу України, прибуток є базою для обчислення податку на прибуток підприємств. Підприємства зобов'язані сплачувати податок на прибуток згідно із законодавством України. Господарський кодекс України також встановлює правила та процедури для визначення прибутку, його розподілу, використання та обліку в підприємствах.

Поняття прибутку в контексті Господарського кодексу України включає різні аспекти, такі як обліковий прибуток, фактичний прибуток, розподіл прибутку між учасниками та інші питання, пов'язані із фінансовою діяльністю підприємств. Важливо зазначити, що конкретні положення щодо обчислення та

оподаткування прибутку підприємств можуть також бути визначені іншими законодавчими актами України, такими як Податковий кодекс України.

В економічній літературі визначено декілька видів прибутку, зокрема: чистий прибуток, бруто прибуток (бруто-дохід), операційний прибуток та фінансовий прибуток. Чистий прибуток (чистий дохід) - це прибуток, який залишається після відрахування всіх витрат від валового доходу. Це витрати на оплату праці, витрати на матеріали та послуги, амортизацію, податки та інші витрати. Чистий прибуток це показник ефективності діяльності підприємства, який в економіці розглядається як ключовий показник фінансового здоров'я підприємства і є одним із важливих критеріїв для оцінки його успішності. Високий чистий прибуток свідчить про те, що підприємство здатне ефективно управляти своїми ресурсами і генерувати прибуток після врахування всіх затрат. У той же час, низький чистий прибуток може вказувати на проблеми в управлінні або на несприятливі економічні умови.

Бруто-прибуток (валовий прибуток або прибуток до оподаткування) – це сума валового доходу без відрахування будь-яких витрат. Витрати на виробництво включають сировинні матеріали, працю, витрати на обладнання та інші прямі витрати, пов'язані із виробництвом товарів або наданням послуг. Бруто прибуток вказує на ефективність операційної діяльності підприємства, але він не враховує інші витрати, такі як адміністративні витрати, продажі та маркетинг, відсотки, податки і інші операційні витрати. Важливо відзначити, що бруто прибуток може бути використаний для порівняння ефективності виробничих процесів різних підприємств, але для повноцінного оцінювання фінансового стану підприємства враховують інші види прибутку та витрат.

Операційний прибуток - визначається як різниця між валовим доходом і операційними витратами (витратами, пов'язаними з основною діяльністю підприємства). Операційний прибуток вказує на те, яка частина доходу підприємства залишається після врахування витрат, пов'язаних з її основною діяльністю. Цей показник є важливим для оцінки ефективності управління та

операційної діяльності підприємства. Операційний прибуток може слугувати базою для подальшого розрахунку чистого прибутку, який враховує інші витрати і доходи, такі як податки, відсотки і неопераційні операції.

Фінансовий прибуток - це частина прибутку підприємства, яка виникає в результаті фінансової діяльності. Він включає до себе прибуток від інвестицій, відсотки, дивіденди та інші доходи та витрати, пов'язані з фінансовим його управлінням. Фінансовий прибуток може включати в себе такі елементи:

1. відсотковий дохід: грошовий дохід, отриманий від позик або інших фінансових інвестицій;
2. дивіденди: прибуток, отриманий від власних інвестицій у акції інших підприємств;
3. прибуток від інвестицій - прибуток, отриманий в результаті реалізації фінансових інвестицій;
4. валютні переваги або втрати – зміни в обмінному курсі валют можуть впливати на фінансовий прибуток.

Фінансовий прибуток спільно з операційним прибутком враховується при розрахунку чистого прибутку підприємства. Вони допомагають в оцінці фінансового стану та ефективності управління підприємства.

Прибуток є важливим для економічного розвитку, оскільки він стимулює підприємства до розширення та вдосконалення своєї діяльності. З точки зору підприємництва, прибуток вказує на те, наскільки успішно підприємство генерує прибуток від своєї діяльності. З точки зору інвесторів і акціонерів, прибуток вказує на прибутковість та ефективність інвестицій.

Отже, прибуток є ключовим економічним показником, який відображає фінансовий стан та успішність суб'єкта господарювання на ринку.

Прибуток агропідприємства - це економічна категорія, яка визначається як різниця між виручкою від реалізації сільськогосподарської продукції та сумою всіх витрат, пов'язаних з виробництвом цієї продукції. Основні складові прибутку агропідприємства наведені в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Основні складові прибутку агропідприємства

Показник	Характеристика
Виручка від продажу продукції	Сума грошей, яку агропідприємство отримує від реалізації своїх сільськогосподарських товарів або послуг.
Витрати на виробництво	Всі витрати, пов'язані з виробництвом сільськогосподарської продукції, які включають витрати на насіння, добрива, пестициди, оплату праці, енергію, оренду земельних ділянок, обладнання та інші витрати.
Амортизація	Включає витрати на знос обладнання та інших активів агропідприємства.
Витрати на управління та адміністрування	Це витрати, пов'язані з управлінням агропідприємством, такі як оплата адміністративного персоналу, витрати на офіс, обслуговування та інші адміністративні витрати.
Фінансові витрати	Включають витрати на позики та кредити, а також інші фінансові обов'язки

Прибуток агропідприємства є важливим показником ефективності його діяльності та стабільності фінансового стану. Основним завданням підприємства є максимізація прибутку шляхом оптимізації виробничих процесів та управління ресурсами. Отже, прибуток підприємства – це кінцевий результат діяльності підприємства. Величина прибутку підприємства залежить від різноманітних чинників, які можна умовно поділити на внутрішні та зовнішні (рис. 1.2).

Рис. 1.2 – Основні чинники впливу на величину прибутку підприємства

Успішне управління всіма цими чинниками може сприяти досягненню стійкого та зростаючого прибутку підприємства.

Розрахований загальний прибуток суб'єкта господарювання підлягає розподілу. При цьому повинні забезпечуватись як формування доходу держави, так і покриття потреб підприємств з розширення виробництва, матеріального стимулювання працівників і вирішення соціальних питань. Таким чином, основні принципи розподілу прибутку включають:

1. Дивідендна політика. Цей принцип визначає, яку частину прибутку підприємство виплачує у вигляді дивідендів своїм акціонерам. Дивіденди можуть виплачуватися у вигляді грошових сум або додаткових акцій.

2. Резервування для розвитку. Певна частина прибутку може бути виділена на резерви для фінансування майбутніх інвестицій або розвитку підприємства. Це може включати капіталізацію, призначену для фінансування нових проектів чи досліджень.

3. Виплати працівникам. Іншою складовою розподілу прибутку є оплата працівників. Це може включати зарплати, бонуси, опції на акції та інші форми винагороди для персоналу.

4. Погашення боргів. Якщо підприємство має боргові зобов'язання, частина прибутку може бути використана для погашення боргів та списання відсотків.

5. Інвестиції в розвиток. Прибуток може бути використаний для фінансування нових ініціатив, досліджень та розвитку, що сприяє подальшому зростанню підприємства.

6. Оподаткування. Підприємство повинно враховувати податкові обов'язки та виплачувати необхідні податки з прибутку відповідно до законодавства.

Розподіл прибутку може змінюватися в залежності від стратегії та цілей підприємства. Важливо забезпечити баланс між виплатами акціонерам, резервуваннями для розвитку та іншими потребами, щоб забезпечити стійкий та ефективний розвиток підприємства. Загальний прибуток використовується насамперед для сплати в бюджет встановлених законами України податків і платежів – податку на прибуток, розрахованого

згідно із Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств”, а також інших платежів до бюджету, які сплачуються за рахунок прибутку. Прибуток, що залишився після цього, вважається чистим прибутком підприємства і розподіляється на його розсуд.

Суб’єкт господарювання самостійно визначає напрямок використання частини прибутку, яка залишилася в його розпорядженні. При цьому порядок розподілу і використання прибутку на підприємстві фіксується в його Статуті, визначається Положенням, яке розробляють відповідні економічні служби підприємства і затверджує його керівництво.

Згідно із Статутом підприємства можуть використовувати прибуток, який залишився в їх розпорядженні, на поповнення статутного капіталу, утворення та поповнення резервного капіталу, а також спрямовувати його на виплату дивідендів та інші цілі. Відрахування на формування фондів підприємство здійснює лише в тому разі, якщо їх створення передбачене установчими документами.

Абсолютна величина прибутку важлива, коли йдеться про фінансові ресурси, які можуть бути використані підприємствами, суспільством. Але для характеристики ефективності господарювання цього показника недостатньо. Тому, щоб оцінити результати та ефективність господарювання, ефективність використання складових процесу виробництва, за допомогою яких отримано прибуток, його суму потрібно віднести до відповідних показників. У результаті буде одержано показник ефективності, або рентабельність.

Рентабельність у сільському господарстві є показником ефективності та прибутковості сільськогосподарської діяльності. Цей показник визначає, наскільки ефективно використовуються ресурси (земля, праця, капітал) для отримання продукції на сільськогосподарських підприємствах. Рентабельність вимірюється у відсотках і показує, який відсоток від витрат або вартості виробленої продукції становить чистий прибуток. На практиці господарювання розраховуються показники рентабельності продукції, виробництва, виробничих фондів та ін.

Рентабельність продукції можна розрахувати як за всією реалізованою продукцією, так і за окремими її видами. Рентабельність реалізованої продукції розраховується у відсотках як відношення прибутку, отриманого від продажу всієї продукції, до її собівартості:

$$P = \frac{\Pi}{C} \times 100\% \quad (1.1)$$

де Π – прибуток, отриманий від продажу всієї продукції, грн.;

C – собівартість реалізованої продукції, грн.

За формулою (1.1) можна розрахувати також рентабельність виробництва і продажу окремих видів продукції. З цією метою враховуються прибуток і собівартість за кожним видом продукції.

Показники рентабельності реалізованої продукції та окремих її видів дають уявлення про окупність (прибутковість) витрат на виробництво і продаж відповідних видів або всієї продукції, тобто про те, який прибуток отримує підприємство на 1 грн. витрат, вкладених для отримання прибутку.

Рентабельність реалізованої продукції (продажу) розраховують і як відношення прибутку до виторгу (обігу) від продажу продукції за формулою:

$$P_{nn} = \frac{\Pi}{B} \times 100\% \quad (1.2)$$

де B – виторг від продажу продукції, грн.

У цьому разі рентабельність визначатиме величину отриманого прибутку на 1 грн. проданої продукції за цінами реалізації.

Рентабельність виробничих фондів розраховується як відношення загального прибутку до середньорічної вартості основних виробничих фондів і матеріальних обігових активів.

Розрахунок наведених вище показників рентабельності та їх аналіз дає змогу керівникам суб'єктів господарювання і підприємцям зорієнтуватися в економічному напрямі вирішення відповідних питань і вжити необхідних заходів на перспективу.

1.3 Методологічні підходи до оцінки ефективності господарської діяльності аграрних підприємств

Оцінка економічної ефективності агропідприємств є важливим етапом в управлінні сільським господарством. Вона дозволяє аналізувати фінансові результати агропідприємства, планувати бюджет і визначати фінансові ризики; допомагає приймати обґрунтовані рішення в галузі виробництва, маркетингу та управління ресурсами. Оцінка економічної ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства сприяє оптимізації виробництва, допомагає виявляти слабкі місця в процесах виробництва та знаходити шляхи для їх підсилення. Поряд з цим інвестори та кредитори часто вимагають оцінку ефективності перед наданням фінансової підтримки або інвестицій. Шляхи підвищення ефективності можуть включати в себе впровадження новітніх технологій, удосконалення бізнес-процесів та управління персоналом, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності. Розуміння ефективності виробництва допомагає в розробці довгострокових стратегій та планів розвитку. Оцінка ефективності допомагає агропідприємству адаптуватися до змін в економічному середовищі та забезпечувати стійкість у конкурентному ринковому середовищі. Вона надає управлінцям, власникам та зацікавленим сторонам інформацію щодо загального стану господарства та його фінансового здоров'я.

Таким чином, оцінка економічної ефективності є складним процесом, що включає в себе аналіз фінансових, виробничих та економічних показників. Вона допомагає зрозуміти, наскільки ефективно агропідприємство використовує свої ресурси для досягнення поставлених цілей і завдань.

Головний зміст поняття “ефективність господарської діяльності” полягає в досягненні максимальних результатів із мінімальними ресурсами. Основні напрями ефективності господарської діяльності включають:

1. Досягнення мети: ефективна господарська діяльність орієнтована на досягнення конкретних цілей і завдань підприємства. Цілі повинні бути визначеними, зрозумілими та відповідати його стратегічному напрямку;

2. Оптимальне використання ресурсів: ефективність передбачає раціональне та ефективне використання різних ресурсів, таких як праця, капітал, матеріали та час;

3. Фінансова стійкість: господарська діяльність вважається ефективною, якщо підприємство має стійкі фінансові показники, здатність генерувати прибуток та управляти витратами;

4. Якість продукції або послуг: ефективна господарська діяльність пов'язана з виробництвом продукції або наданням послуг високої якості, що відповідає вимогам ринку та сприяє задоволенню клієнтів.

5. Інноваційність: ефективні підприємства стрімко реагують на зміни в економічному середовищі, впроваджуючи інновації та нові технології для покращення своєї конкурентоспроможності.

6. Управління ризиками: ефективне управління ризиками є важливою частиною ефективності господарської діяльності. Це передбачає здатність аналізувати та знижувати їх негативні впливи.

7. Конкурентоспроможність: господарська діяльність вважається ефективною, якщо підприємство успішно конкурує на ринку та спроможне утриматися у конкурентному середовищі.

Теоретичні, практичні та методологічні особливості ефективності господарської діяльності агропідприємств у своїх наукових працях активно досліджували багато економістів, учених, практиків, зокрема Андрійчук В.Г., Баланюк І.Ф., Гайдуцький П.І., Малік М.Й., Коденська М.Ю., Кропивко М., Лупенко Ю.О., Шубравська О.В., Шеленко Д.І., Яворська Т.І. та ін. [2, 4, 11, 18, 27]. Зокрема, відомий український учений Андрійчук В. Г. сутність ефективності господарської діяльності підприємств поєднує із їх результативністю, яка характеризується відношенням результату діяльності до витрат на його одержання, який повинен відповідати його цілям і завданням [7, с.9].

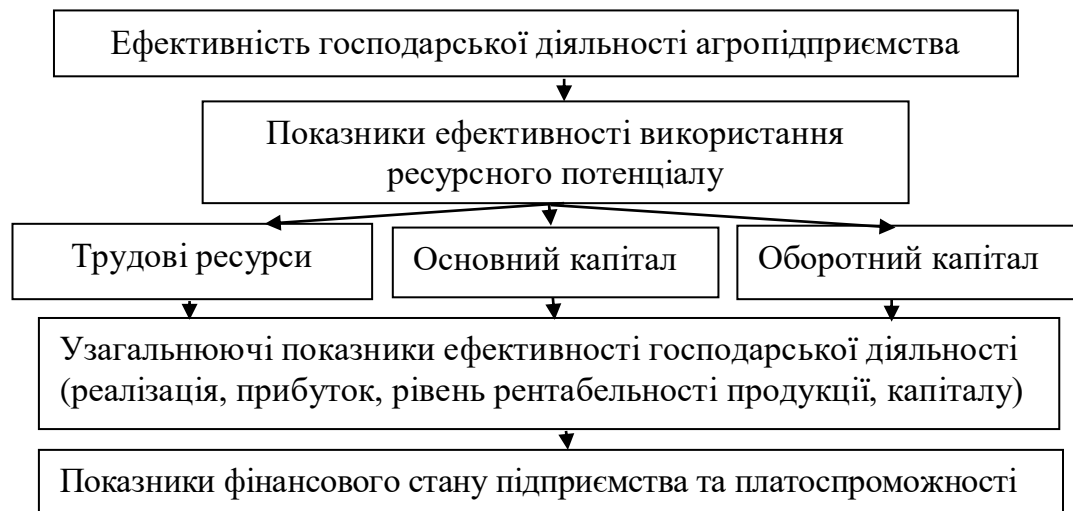
Відомий економіст Малік М.Й. ефективність агроформувань пов'язує із забезпеченням рівнодоступності ресурсів та держпідтримки для усіх, незалежно від форми власності та розміру. Особливе місце учений відводить

інноваційним процесам та необхідності підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання агросфери.

Проблемою сучасного рівня господарювання агропідприємств є сформована модель монокультурного землеробства. Це має негативні наслідки як для самих виробників так і на сільське господарство зокрема. Тому для поліпшення ефективності сільського господарства сьогодні виникає об'єктивна необхідність у відновленні принципів сівозміни, диверсифікації культур, використання екологічно більш стійких систем вирощування та раціонального управління ресурсами. На переконання ученої Коденської М.Ю., це вимагає розробки та прийняття на державному рівні стратегії розвитку кожного продуктового підкомплексу з наступним обґрунтуванням відповідних інвестиційних програм як структурної складової стратегії відродження агропромислового комплексу нашої держави [19].

В умовах військового стану чекати розробки подібних програм складно, адже пріоритетом сьогодні виступає захист Вітчизни. В результаті кожен суб'єкт господарювання повинен відшукати внутрішні резерви для покращення ситуації. Аналітиками процес оцінювання ефективності виробничо-господарської діяльності агропідприємств проводиться через призму часткових і узагальнюючих показників. До часткових належать показники, що відображають ефективність використання основного та оборотного капіталу, робочої сили, які утворюються на основі операційної, фінансової а також інвестиційної діяльності. До узагальнюючих показників ефективності господарської діяльності агропідприємств належать кількісні та якісні показники, які дозволяють в оглядовій, агрегованій формі оцінити продуктивність та результативність аграрного підприємства в цілому. Ці показники зазвичай враховують різні аспекти діяльності підприємства та дозволяють керівництву агропідприємства і зацікавленим сторонам оцінити ефективність виробничих процесів, використання ресурсів і прибутковість.

Отже, систему показників для оцінки економічної ефективності агроформувань зобразимо на рис. 1.3.

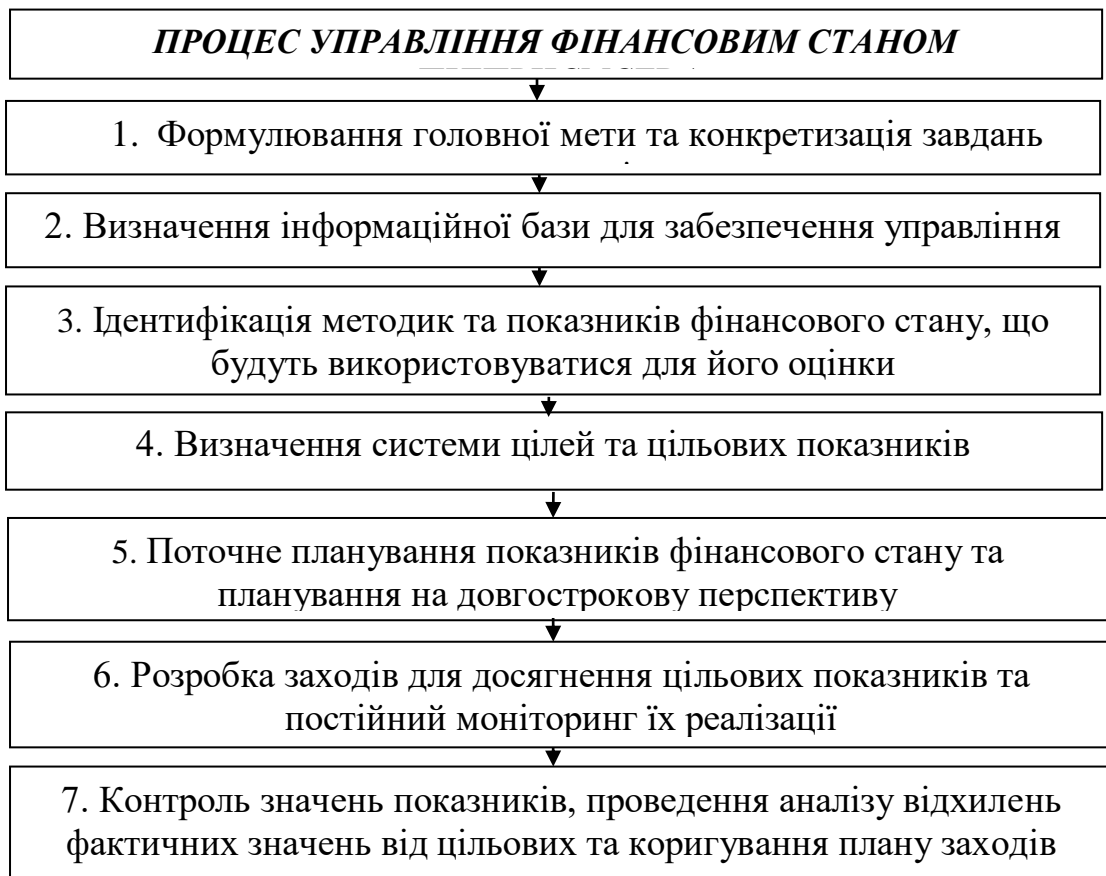

Рис. 1.3. – Формування системи показників для оцінки ефективності господарської діяльності агропідприємства

Покращення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства та найпродуктивніше використання його потенціалу залежить від якісного управління фінансовим станом суб'єкта господарювання. Для виконання даної мети на підприємстві мають бути поставлені чіткі завдання щодо формування достатнього обсягу фінансових ресурсів; оптимізація структури його активів а також структури капіталу; збільшення ефективності використання наявних фінансових ресурсів; прискорення оборотності оборотних активів; досягнення фінансової стійкості та платоспроможності на ринку; мінімізація рівня фінансових ризиків; максимізація прибутковості та рентабельності діяльності. Таким чином, основні етапи процесу управління фінансовим станом підприємства представлені на рисунку 1.4.

З метою підвищення якості та результативності управління фінансовим станом, доцільно проводити його в розрізі наступних рівнів: оперативного, інноваційного та стратегічного. Визначення чіткого алгоритму управління фінансовим станом на підприємстві не дозволить топ-менеджменту допустити помилки при прийнятті рішень та забезпечить ефективний розвиток агропідприємства на перспективу.

Сьогодні на практиці набули поширення дискримінантні моделі для аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання та оцінки їх діяльності на ринку. Дискримінантні моделі – це математичні моделі, які використовуються

Рис. 1.4 – Етапи управління фінансовим станом підприємства

для визначення фінансової стійкості та можливих ризиків банкрутства підприємства. Ці моделі базуються на аналізі фінансових показників та розрахунках, які дозволяють класифікувати підприємства на категорії (наприклад, фінансово стійкі та ризиковані). Вони можуть бути корисними для банків, інвесторів та керівництва підприємства для своєчасної оцінки виробничо-господарської діяльності та уникнення ризиків. Але на практиці їх результати повинні враховуватися разом з іншими факторами при прийнятті управлінських рішень. Формула багатофакторної дискримінантної моделі для обчислення інтегрального показника є наступною:

$$Z = a_1 X_1 + a_2 X_2 + \dots + a_n X_n - a_0, \quad (1.3)$$

де Z – інтегральний показник фінансового стану агропідприємства;

$X_1, X_2, \dots, X_n$ – незалежні фінансові змінні дискримінантної моделі

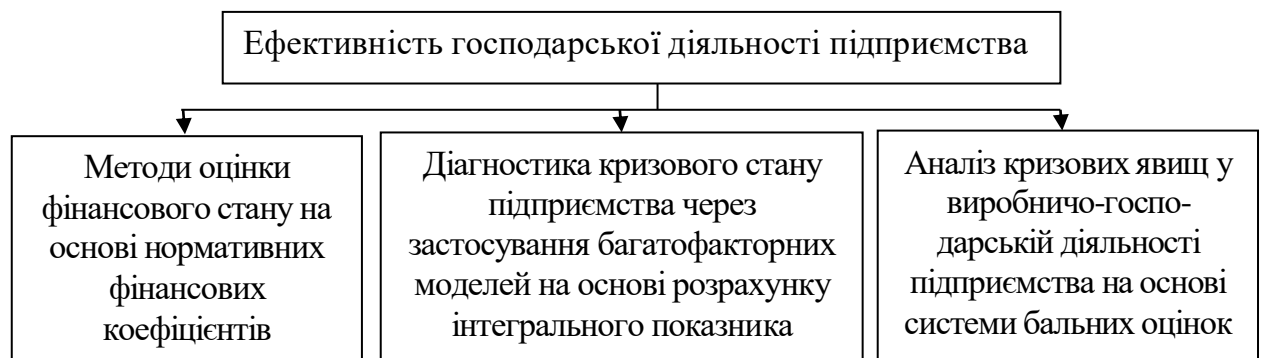
$a_1, a_2, \dots, a_n$ – параметри моделі, які характеризують вагомість впливу

окремих індикаторів на загальний інтегральний показник

a_0 – вільний член дискримінантної моделі.

У зарубіжній практиці дедалі більшого поширення набули методики, які дозволяють на основі числового значення єдиного інтегрального показника фінансового стану підприємства більш комплексно оцінити його майбутні перспективи. Вони довели, що в системі оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства присутній критерій, за допомогою якого можна проаналізувати кризові процеси [28, с.63]. Базовими положеннями у наукових працях американських учених задекларована головна мета власників масштабних корпорацій – це збільшення ринкової вартості бізнесу, що лежить в основі ефективності господарської діяльності підприємства. Тому в західній практиці особливої ваги надають коефіцієнту рентабельності активів та коефіцієнту рентабельності акціонерного капіталу. Обидва коефіцієнти обчислюються як відношення чистого прибутку підприємства до обсягу активів та відповідно чистого прибутку до акціонерного капіталу. Таким чином, факторний аналіз рентабельності активів західні учені проводять на основі моделі фірми Du Pont. Дана модель описує залежність коефіцієнта рентабельності активів підприємства від рентабельності його власного капіталу, обчисленої рентабельності ресурсовіддачі і фінансового важеля.

Проаналізувавши теоретико-методологічні положення учених щодо оцінки ефективності господарської діяльності підприємств згрупуємо їх наступним чином (рис. 1.5):

Рис. 1.5 – Алгоритм до оцінки ефективності господарської діяльності підприємств

Щодо оцінки фінансового стану підприємства на основі нормативних значень фінансових коефіцієнтів, то група учених вважає, що аналіз фінансового стану є багатокomпонентною характеристикою виробничо-

господарської діяльності підприємства і може свідчити не лише про втрату його платоспроможності, але й про незадовільні результати роботи всіх бізнес-процесів підприємства в цілому [32, с.33-34]. Власне тому для оцінки фінансового стану вони пропонують проводити експрес-діагностику роботи підприємства на основі систематичного обчислення відповідних коефіцієнтів і даних балансу, що включає аналіз платоспроможності, фінансової стійкості підприємства на ринку, його рентабельності та ділової активності. Поряд з цим, варто зазначити, що між показниками фінансового стану підприємства і етапами його життєвого циклу в цілому існує своєрідна закономірність про що свідчать дані наступної таблиці (табл. 1.4)

Таблиця 1.4 – Взаємозв’язок ділової та економічної активності із етапами життєвого циклу підприємства

Етапи життєвого циклу	Ліквідність	Фінансова стійкість	Показники оборотності	Показники рентабельності	
				Рентабельність капіталу	Рентабельність продажу
Заснування	х	Х			
Зростання			х		
Закріплення			х		х
Зрілість			х	х	х
Закриття	х			х	х

В науковій літературі відомо чимало різноманітних методик для комплексної оцінки фінансового стану підприємства. Серед зарубіжних найпростішою вважається двофакторна модель розроблена Брігхемом та Гапенські. Вона має наступний вигляд:

$$Z = -0,3877 - 1,0736 CR + 5,79 DR, \quad (1.4)$$

де CR – коефіцієнт поточної ліквідності,

DR – питома вага позикового капіталу в пасивах підприємства.

Про незадовільний фінансовий стан підприємства згідно цієї моделі свідчить розрахований інтегральний показник Z. Таким чином, якщо $Z < 0,3$, то загроза наближення підприємства до банкрутства дуже мала. Але якщо $Z > 0,3$, тоді це вказує на дуже високу ймовірність для підприємства про настання неплатоспроможності.

Учена Савицька Г. В. опрацювавши 15 коефіцієнтів, які найімовірніше впливають на ступінь фінансової стійкості агропідприємств, запропонувала логіт-регресивну модель для діагностики ризику їх банкрутства. Модель має наступний вигляд:

$$Z = 1 - 0,98X_1 - 1,8X_2 - 1,83X_3 - 0,28X_4, \quad (1.5)$$

де X_1 – частка власного оборотного капіталу агропідприємства у формуванні оборотних активів;

X_2 – коефіцієнт оборотності оборотного капіталу;

X_3 – коефіцієнт фінансової незалежності підприємства;

X_4 – рентабельність власного капіталу, %.

Наведені коефіцієнти у моделі свідчать про вплив кожного фактору на зміни рівня інтегрального показника Z при зміні відповідного фактору на одиницю. Якщо досліджуване підприємство за розрахованим інтегральним показником знаходиться в межах 0 і нижче, то воно вважається фінансово стійким. Але якщо розраховане значення інтегрального показника дорівнює 1 і вище, тоді агропідприємство відноситься до групи високого ризику. Якщо Z знаходиться в інтервалі 0 – 1, тоді проводиться його оцінка в залежності від ступеня близькості до тої чи іншої групи.

Цікавою для оцінки ефективності господарської діяльності підприємства на основі системи бальних оцінок є модель запропонована фінансовим аналітиком Банку Ізраїлю Меїра Тамарі. Вона включає наступні показники:

1. коефіцієнт забезпеченості підприємства власним капіталом – 25 балів;
2. динаміка прибутку – 25 балів;
3. коефіцієнт абсолютної ліквідності підприємства – 20 балів;
4. співвідношення вартості товарної продукції підприємства до її запасів на складі – 10 балів;
5. обсяг товарної продукції – 10 балів;
6. коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості – 10 балів.

Отже, досліджуване підприємство може набрати за сумою балів максимально 100 балів. Тому залежно від набраних балів аналітиками

визначається клас позичальника і на основі цього приймається рішення про його кредитування. Відповідно чим меншу кількість балів отримує підприємство, тим вищим є ризик для його банкрутства.

Отже, проаналізувавши методичні підходи до оцінки ефективності господарської діяльності підприємства та загрозу настання банкрутства встановлено, що на основі сукупності обчислених інтегральних показників із високим рівнем імовірності можна дослідити його поточний стан на ринку та спрогнозувати перспективи розвитку на майбутнє.

РОЗДІЛ II

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ “Р*****”

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю “Р*****” розташоване у Львівському районі Львівської області. Господарство засноване 3 лютого 2000 р. Керівником підприємства є П*****. Розмір статутного капіталу господарства складає 21165 грн. Основний напрямок його виробничо-господарської діяльності є вирощування зернових культур, бобових культур і рису.

Організаційну структуру СТЗОВ “Р*****” складають підрозділи основного виробництва: рільнича бригада, тракторна бригада, автопарк та ремонтна майстерня.

Земельні ресурси мають важливе і незамінне значення для агропідприємств і в сільському господарстві загалом. Вони є основною платформою для вирощування різноманітних сільськогосподарських культур, ефективного виробництва продуктів харчування та відіграють критичну роль у забезпеченні світового населення продовольством. Наявність земельних ресурсів є основою економічного розвитку для багатьох країн. Адже сільське господарство створює робочі місця, забезпечує доходи його виробникам і підтримує інші галузі, такі як переробка та торгівля. Водночас раціональне використання земельних ресурсів має важливе значення для підвищення ефективності господарської діяльності агропідприємств та спрямоване на оптимізацію вирощування культур, збільшення їх врожайності, зниження витрат, забезпечення економічної стійкості агропідприємств на ринку та дозволяє досягти сталого виробництва для майбутніх поколінь.

Із земельних ресурсів для сільського господарства визначальними є сільськогосподарські угіддя, у тому числі рілля. Структура сільськогосподарських угідь залежить від зональних особливостей і характеризує якість

землі як засобу виробництва. СТЗОВ “Р*****” має в обробітку 317 га землі. Проаналізуємо сучасний стан використання земельних угідь у досліджуваному господарстві, оцінимо їх розміри і структуру (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Розміри і структура земельних угідь у СТЗОВ “Р*****”

Види угідь	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2020 р. в % до 2018 р.
	га	%	га	%	га	%	
Загальна земельна площа, га	304	100,0	310	100,0	317	100,0	104,3
Всього сільськогосподарських угідь, га	277	91,1	284	91,6	291	91,8	105,0
з них: рілля	199	65,3	203	65,5	205	64,7	103,0
Сінокоси	30	9,8	31	10,0	32	10,1	106,7
Пасовища	48	16,0	50	16,1	54	17,0	112,5
Інші види земель	27	8,9	26	8,4	26	8,2	96,3

Дані таблиці свідчать, що у 2022 р. порівняно з 2020 р. загальна земельна площа та площа сільськогосподарських угідь у СТЗОВ “Р*****” збільшилася на 4,3% і 5,0% відповідно. Аналізуючи структуру земельних угідь за 2022 рік, можна зробити висновок, що сільськогосподарські угіддя займають 91,8% загальної земельної площі, в тому числі рілля – 64,7%, сінокоси – 10,1% і пасовища – 17%. На рисунку 2.1 відтворена динаміка земельних угідь СТЗОВ “Р*****” протягом досліджуваного періоду.

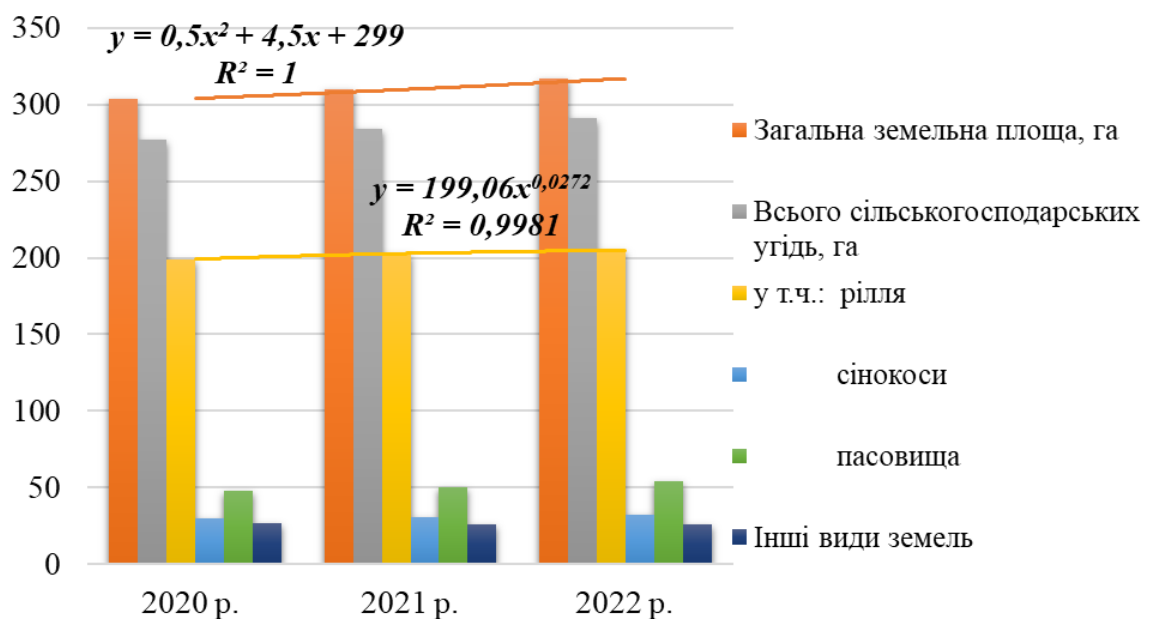

Рис. 2.1 – Динаміка земельних угідь у СТЗОВ “Р*****”

Розрахунок структури товарної продукції агропідприємства є важливим елементом управління та стратегічного планування, яка дозволяє агропідприємству оцінити рентабельність кожної вирощуваної культури, адаптуватися до змін в попиті на ринку. Структура товарної продукції впливає на сталість виробництва. Ефективна структура може допомагати знижувати витрати, а також забезпечувати стабільне виробництво незалежно від зовнішніх факторів. Розрахунок структури виробництва є важливою частиною стратегічного планування агропідприємства. Детальний аналіз дозволяє розробляти довгострокові плани та стратегії розвитку, допомагає відповідати змінам в споживчому попиті та забезпечувати відповідність потребам ринку. Таким чином, розрахунок структури товарної продукції є комплексним процесом, що допомагає агропідприємствам адаптуватися до змін в економічному, екологічному та соціальному середовищі, підвищуючи тим самим їхню ефективність та стійкість. Отже, розглянемо динаміку і структуру товарної продукції у досліджуваному господарстві (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Динаміка та структура товарної продукції у СТЗОВ "Р*****"

Вид продукції	2020 р.		2021 р.		2022 р.		В середньому за три роки	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Культури зернові та зернобобові	3608,0	56,4	5401,2	61,6	7284,8	62,7	5431,3	60,8
в т.ч. озима пшениця	1666,7	26,0	2385,0	27,2	2927,9	25,2	2326,5	26,1
ячмінь	386,8	6,0	508,6	5,8	488,0	4,2	461,1	5,2
гречка	218,6	3,4	289,4	3,3	348,6	3,0	285,5	3,2
кукурудза на зерно	1335,9	21,0	2218,2	25,3	3520,4	30,3	2358,2	26,4
Ріпак	2031,0	31,7	2472,6	28,2	2869,8	24,7	2457,8	27,5
Соняшник	761,5	11,9	894,4	10,2	1463,9	12,6	1039,9	11,6
Продукція рослинництва, всього	6400,5	100,0	8768,2	100,0	11618,5	100,0	8929,1	100,0

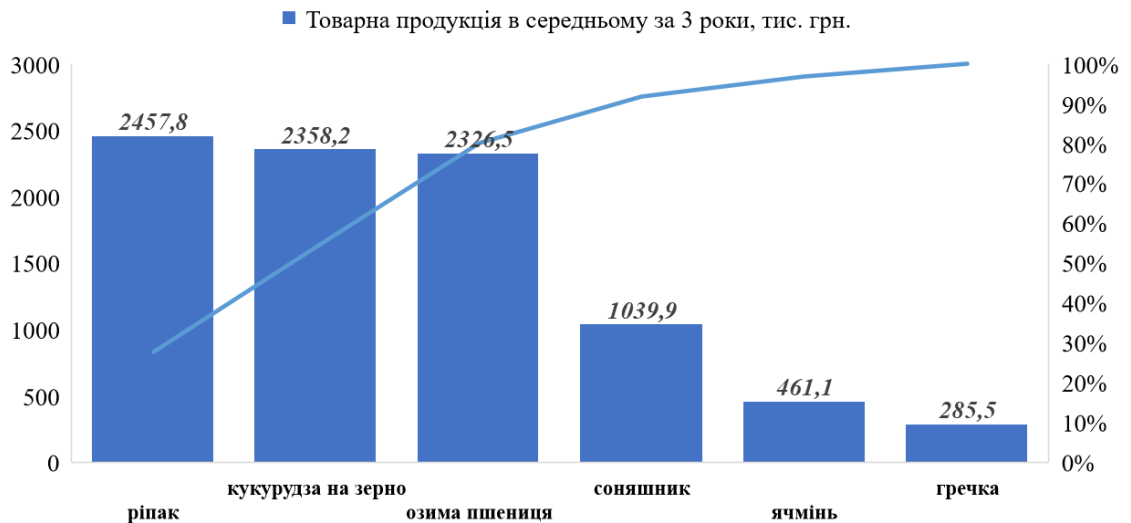

Рис. 2.2. – Діаграма Паретто товарної продукції у СТЗОВ “Р*****”

На основі проведених розрахунків, можна констатувати що у структурі товарної продукції в середньому за останні три роки 60,8% складає питома вага грошових надходжень від реалізації зернових культур, в тому числі найбільша частка належить реалізації озимої пшениці – 26,1%. Особливу увагу підприємство виділяє технічним культурам. Таким чином, в середньому за три роки від реалізації ріпаку підприємство одержало 2457,8 тис. грн, що склало 27,5% питомої ваги від грошових надходжень підприємства, соняшнику – 1039,9 тис. грн. або 11,6% відповідно. Отже, виробничий напрямок СТЗОВ “Р*****” – зерново-технічний.

Виходячи з ряду об’єктивних причин вважаємо за необхідне здійснити оцінку основних економічних показників виробничо-господарської діяльності досліджуваного господарства (табл. 2.3).

Обчислені показники свідчать про позитивні тенденції у виробничо-господарській діяльності СТЗОВ “Р*****” протягом досліджуваного періоду. Отже, виручка від реалізації сільськогосподарської продукції у 2022 р. відносно 2020 р. збільшилася на 62,3%, в тому числі на 1 га с.-г. угідь – на 55,7% , на 1 середньорічного працівника – на 1185 тис. грн. або на 88,8%, що вплинуло на прибутковість досліджуваного господарства. Чистий прибуток СТЗОВ “Р*****” склав у звітному 2022 р. 2434,5 тис грн., а рівень рентабельності діяльності – 24,9%. Кредиторська заборгованість господарства збільшилася

Таблиця 2.3 - Основні економічні показники виробничо-господарської діяльності СТЗОВ "Р*****", 2020-2022 р.р.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2021 р.
Площа сільськогосподарських угідь, га	304	310	317	104,3
Середньорічна чисельність працівників, чол.	7	6	6	85,7
Первісна вартість основних засобів на кінець року, тис. грн.	12683,6	17108,2	19860,3	156,6
Рівень зносу основних засобів, %	7,5	8,7	10,2	136,0
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	579,3	-	2,3	0,4
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	1234,3	1288,2	2126,7	172,3
Чистий дохід (виручка) від реалізації с.-г. продукції, тис. грн.	9281,3	11880,8	15065,4	162,3
у т. ч. на 1 га с.-г. угідь, грн.	30530,6	38325,2	47524,9	155,7
на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	1325,9	1980,1	2510,9	188,8
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	7531,7	8692,7	12062,2	160,2
Валовий прибуток (збиток), тис. грн.	1749,6	3188,1	3003,2	171,6
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	1903,7	3602,6	2434,5	127,9
Рівень рентабельності, %	23,2	36,7	24,9	+1,7 п
Урожайність, ц/га:				
ріпаку	39,1	45,9	43,9	112,6
кукурудзи	102,0	98,0	151,1	148,1
озимої пшениці	62,1	52,2	60,0	96,6

у 1,7 рази, дебіторська складала 2,3 тис грн., що свідчить про платіжну дисципліну з дебіторами. Щодо кількісних показників ефективності сільськогосподарського виробництва, то урожайність ріпаку збільшилася – на 12,6%, кукурудзи – на 48,й%, а озимої пшениці скоротилася – на 3,4%,

Таким чином, поточний стан справ на підприємстві є задовільним. Господарство вирізняється поміркованими показниками ведення господарської діяльності, але для більш точнішої оцінки необхідний аналіз його фінансового стану, показників ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості на ринку.

2.2. Оцінка фінансового стану сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю “Р***”**

Аналіз фінансового стану агропідприємства є важливим інструментом для прийняття стратегічних рішень, фінансового планування, управління ресурсами, забезпечення стійкості та стабільності у галузі сільського господарства. Аналіз дозволяє підприємству розробляти фінансові плани та прогнози, що є важливим елементом стратегічного управління та допомагає визначити, наскільки легко підприємство може конвертувати свої активи в готівку для виконання поточних зобов'язань. Аналіз фінансового стану дозволяє проаналізувати ефективність використання підприємством наявних ресурсів для генерації прибутку. Поряд з цим проведення своєчасного аналізу фінансового стану агропідприємством допомагає в короткостроковому періоді ідентифікувати та управляти різними фінансовими ризиками, такими як процентні ставки, валютні ризики тощо.

Фінансовий аналіз надає інвесторам та кредиторам інформацію про фінансову стійкість та доцільність інвестування чи надання кредитів агропідприємству, допомагає йому ефективно планувати обов'язкові платежі та використовувати податкові переваги. Постійний моніторинг фінансового стану дозволяє підприємству стежити за фінансовою стійкістю на ринку і негайно реагувати на зміни. Таким чином, аналіз фінансового стану агропідприємства є невід'ємною частиною його корпоративного управління та допомагає забезпечити ефективний розвиток в умовах конкурентного бізнес-середовища.

Особливе значення в процесі аналізу фінансового стану агропідприємства відіграє оцінка його майнового стану. Майновий стан – одна з найбільш важливих характеристик основної діяльності підприємства. Майно підприємства становлять основні фонди, оборотні активи та інші цінності, вартість яких відображена в балансі підприємства. Оцінюючи структуру майна агропідприємства, важливо проаналізувати склад статей його балансу. При цьому, у разі коли питома вага необоротних активів виявиться вищою за 50% в загальній їх структурі, тоді вважається що

досліджуване підприємство має важку структуру активів, а якщо меншою за 50%, тоді структура активів підприємства вважається мобільною. Зростання питомої ваги довгострокових фінансових вкладень у структурі необоротних активів підприємства може вказувати наступні дії підприємства, а саме:

1. стратегічне рішення підприємства інвестувати в довгострокові фінансові інструменти, такі як цінні папери, облігації чи інші фінансові інвестиції для отримання доходу;
2. стратегію диверсифікації портфеля підприємства, спрямовану на зменшення ризиків та забезпечення стійкості в умовах ринкової нестабільності;
3. свідчити про бажання забезпечити стабільність фінансових ресурсів підприємства, зменшити вплив коливань курсів валют та інших факторів короткострокової нестабільності;
4. вказувати на довгострокові перспективи та виклики, замість концентрації лише на короткострокових потребах;
5. результат оптимізації в портфелі активів підприємства.

У кожному конкретному випадку важливо аналізувати контекст та мотивацію підприємства, щоб зрозуміти, як зміни в структурі активів відображають стратегічні цілі та потреби підприємства.

Зростання питомої ваги нематеріальних активів у структурі необоротних активів може вказувати на важливість інтелектуального капіталу у діяльності підприємства. Це може включати патенти, торгові марки, авторські права, ліцензії та інші права інтелектуальної власності. Крім того, зростання нематеріальних активів може свідчити про активний розвиток та впровадження новаторських технологій, продуктів чи процесів у діяльність підприємства.

Отже, дослідження структури а також динаміки фінансового стану агропідприємства проводиться за допомогою порівняльного аналітичного балансу, який можна отримати шляхом ущільнення окремих його статей та доповненням системою показників залежно від цілей і масштабів проведення аналізу. Таким чином, проведемо аналіз динаміки та структури майна СТЗОВ “Р*****” за 2020-2022 рр. у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4- Аналіз динаміки та структури майна СТзОВ “Р*****”
(станом на кінець року)*

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення, +/-	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Усього майна	15238,2	100,0	19554,8	100,0	22727,8	100,0	7489,6	0,0
в т. ч. основні засоби і необоротні активи	11737,8	77,0	15623,0	79,9	17832,6	78,5	6094,8	+1,5
Оборотні активи	3500,4	23,0	3931,8	20,1	4895,2	21,5	1394,8	-1,5
з них: матеріальні оборотні активи	2921,1	19,2	3435,8	17,6	3701,1	16,3	780,0	-2,9
гроші та їх еквіваленти	-	-	496,0	2,5	1191,8	5,1	1191,8	5,1
кошти в розрахунках	579,3	3,8	-	-	2,3	0,1	-577,0	-3,7
Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-	-	-	-	-	-	-	-
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	0,3	х	0,3	х	0,3	х	-	х

Отже, на основі проведених розрахунків можна зробити висновок, що вартість майна у СТзОВ “Р*****” на кінець 2022 р. порівняно з 2020 р. збільшилася на 7489,6 тис. грн. або на 49,2%. У складі майна відбулося збільшення вартості необоротних активів – на 6094,8 тис. грн., а оборотних – на 1394,8 тис. грн. У складі оборотних активів найбільшу питому вагу складають матеріальні активи (16,3% - у 2022 р.), яка протягом досліджуваного періоду скоротилася на 2,9% а у вартісному вираженні збільшилася на 780,0 тис. грн. В загальній вартості активів підприємства найбільшу питому вагу в 2020-2022 роках на кінець періоду займають необоротні активи. Зокрема, у звітному році вони склали 78,5% вартості майна СТзОВ “Р*****”, що свідчить про важку структуру активів господарства та значні постійні витрати виробництва й високу чутливість прибутку до зміни доходу від реалізації продукції. Необоротні активи підприємства – це іммобілізовані активи (основний капітал), які в цілому протягом досліджуваного періоду у структурі майна підприємства

Провівши аналіз джерел коштів, які вкладені у майно господарства, можемо зробити висновок, що його діяльність забезпечується за рахунок власного капіталу. У структурі майна підприємства у звітному році питома вага власного капіталу склала 75,2%. Більше того, підприємство у структурі власного капіталу має нерозподілений прибуток, який протягом досліджуваного періоду характеризується тенденцією до значного росту, а саме на 5,8%. Крім того, у структурі власного капіталу підприємства у звітному році його частка склала 70,0%. Нерозподілений прибуток у складі власного капіталу агропідприємства вказує на те, що частина заробленого прибутку не була використана для покриття збитків. Це може бути результатом стратегічного рішення підприємства утримати прибуток для подальших інвестицій або для забезпечення фінансової стійкості в майбутньому. Питома вага довгострокових зобов'язань і забезпечень у структурі пасивів протягом 2020-2022 рр. скоротилася на 3,9% але у вартісному виразі збільшилася на 560 тис. грн. Варто зазначити, що довгострокові і поточні зобов'язання та забезпечення підприємства у звітному році в структурі пасивів Товариства склали 15,4% та 9,4% відповідно. При чому у складі поточних зобов'язань та забезпечень підприємства питома вага кредиторської заборгованості у складі пасивів помітно збільшилася на 1,8% або на 622,4 тис. грн. Отже, зважаючи на зміни у складі джерел коштів, що вкладені в майно СТЗОВ “Р*****” фінансово стійким підприємство вважати не можна.

Однією з ключових ознак фінансової стійкості агропідприємства є його ліквідність. Термін “ліквідність” означає здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання перед постачальниками та покупцями, партнерами, клієнтами, державою через перетворення активів у грошові кошти.

Ліквідність балансу є важливим аспектом фінансового управління, оскільки вона впливає на здатність підприємства вести бізнес без фінансових труднощів. Збалансована ліквідність важлива для забезпечення фінансової стабільності та витримки у змінних умовах ринку.

Основною ознакою ліквідності підприємства є перевищення оборотних активів над короткостроковими пасивами. Чим більшим є таке перевищення, тим сприятливішим є фінансовий стан підприємства з позиції ліквідності. Наслідками низького рівня ліквідності є нездатність підприємства сплатити свої зобов'язання, що може призвести до обов'язкового продажу довгострокових вкладень та активів, а в найгіршому випадку - до зниження дохідності та навіть й до банкрутства.

Основне завдання аналізу ліквідності балансу – перевірити синхронність надходження і витрачання фінансових ресурсів, виявити здатність підприємства розраховуватися за зобов'язаннями у визначені періоди часу. Ліквідність балансу визначається ступенем покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у кошти відповідає терміну погашення зобов'язань. Алгоритм для проведення аналізу ліквідності СТЗОВ “Р*****” відображений на рисунку 2.3.

Рис. 2.3 – Алгоритм для проведення аналізу ліквідності СТЗОВ “Р*****”

У табл. 2.6 наведено фактори, які впливають на динаміку ліквідності досліджуваного агропідприємства.

Таблиця 2.6 - Фактори, що впливають на ліквідність СТЗОВ "Р*****"

Фактори, що впливають на збільшення ліквідності	Фактори, що впливають на зменшення ліквідності
Одержання довгострокового кредиту	Погашення довгострокових позик
Інвестування капіталу	Грошові виплати
Прибутки	Збитки
Амортизаційні відрахування	Податки на дохід від оцінки активів
Скорочення дебіторської заборгованості	Інвестиції в основні засоби
Повернення наданих позик	Погашення довгострокових кредитів
Продаж необоротних активів	Використання резервних фондів

Отже, специфіка функціонування агропідприємства обумовлює необхідність проведення якісного та своєчасного прогнозування його фінансової стійкості і платоспроможності. Аналіз ліквідності СТЗОВ "Р*****" проведемо на основі даних табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Оцінка показників ліквідності і платоспроможності СТЗОВ "Р*****", 2020-2022 р.р.*

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення, 2022 р. до 2020 р.	
				тис. грн.	%
Загальна сума оборотних активів, тис. грн.	3500,4	3931,8	4895,2	+1394,8	139,8
в т.ч. дебіторська заборгованість	579,3	-	2,3	-577,0	0,4
грошові кошти	-	496,0	1191,8	+1191,8	-
Загальна сума поточних зобов'язань, тис. грн.	1234,3	1288,2	2126,7	+892,4	172,3
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,836	3,052	2,302	-0,534	-
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,469	0,385	0,561	+0,092	-
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	-	0,385	0,560	+0,560	-

На основі проведених розрахунків рівня платоспроможності та ліквідності підприємства можемо констатувати ріст коефіцієнта абсолютної ліквідності на 0,560 п, значення якого свідчить що у звітному 2022 р. СТзОВ “Р*****” за рахунок найбільш ліквідних активів могло погасити 56% своїх термінових зобов’язань. Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризується нестійкою динамікою, спостерігаємо його незначний приріст на 10,0%, але нормативного значення (0,7-0,8) підприємством досягнуто не було. Таким чином, навіть за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами та наявних грошових коштів досліджуване господарство зможе погасити свої поточні зобов’язання на 47,0-56,0%, що пов’язано в першу чергу з помітним збільшенням поточних зобов’язань на 892,4 тис. грн. та через погіршення ситуації із забезпеченістю підприємства оборотними коштами, що вимагає термінових заходів покращення управління ними. Крім того, динаміка коефіцієнта покриття свідчить про зниження його значення на 0,534 при помітному падінні коефіцієнта швидкої ліквідності. Це свідчить про ріст низько ліквідних елементів (запасів) у структурі поточних активів. Усе це говорить про ріст ризикованості діяльності господарства з погляду неповернення боргів і зниження реального рівня платоспроможності. Отже, господарству необхідно терміново переглянути результати господарської діяльності для покращення його фінансового стану.

В результаті проведених розрахунків виникає необхідність у розрахунку показників фінансової стійкості підприємства на ринку. Суть аналізу фінансової стійкості підприємства полягає в оцінці його здатності витримати фінансові труднощі, забезпечити неперервність бізнес-операцій і виконати фінансові зобов’язання в довгостроковій перспективі. Цей вид аналізу є важливим компонентом фінансового менеджменту і дозволяє стежити за фінансовою стійкістю підприємства в умовах змінного економічного середовища. Таким чином, проведемо аналіз фінансової стійкості підприємства на ринку (табл. 2.8).

Проведений аналіз фінансової стійкості свідчить, що СТзОВ “Р*****” не є фінансово стійким адже для фінансування поточної діяльності і забезпечення безперервного операційного процесу йому необхідно залучати

Таблиця 2.8 – Динаміка показників фінансової стійкості СТзОВ “Р*****”

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення, +/-
Власний оборотний капітал	-681,9	-964,4	-739,5	-1421,4
Коефіцієнт фінансової автономії	0,726	0,750	0,752	0,026
Коефіцієнт фінансування	0,378	0,334	0,329	-0,049
Коефіцієнт фінансової залежності	1,378	1,334	1,329	-0,049
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,274	0,250	0,248	-0,026
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,918	0,934	0,906	-0,012
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	-0,195	-0,245	-0,151	-0,346
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,205	0,180	0,162	-0,043

додаткові джерела фінансування. Таким чином, протягом 2020-2022 рр. прослідковується негативна динаміка власного оборотного капіталу підприємства, який помітно скоротився на 1421,4 тис грн. В цілому за рахунок власних фінансових ресурсів СТзОВ “Р*****” спроможне профінансувати 75,2% активів про що свідчить розрахований коефіцієнт фінансової автономії. І хоча в динаміці прослідковується збільшення показника на 2,6 п, але це не вплинуло на розраховані коефіцієнти фінансової стійкості, забезпеченості власними оборотними засобами та маневреності власного капіталу. Зокрема розрахований коефіцієнт фінансової стійкості свідчить, що практично 90% активів підприємства фінансуються за рахунок постійного капіталу і довгострокових зобов'язань. Проте прослідковується тенденція до скорочення даного показника, що вказує на ймовірність підприємства втрати платоспроможності в довгостроковій перспективі. Для покращення ситуації підприємству доцільно працювати в напрямку збільшення власного капіталу.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу свідчить що 20,5% у 2020 р. та 16,2 % у 2022 р. власного капіталу підприємства використовується для

фінансування поточної діяльності при оптимальному значенні коефіцієнта 0,2 – 0,55. Таким чином, протягом 2020-2022 рр. прослідковується тенденція до скорочення даного показника на 4,3 п. Значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами менше нормативного і відображає значну фінансову залежність підприємства від зовнішніх кредиторів. Отже, в умовах погіршення ситуації на ринку досліджуване підприємство не зможе продовжити свою господарську діяльність. Для покращення ситуації підприємству доцільно оптимізувати структуру оборотних і необоротних активів, адже фактично весь власний капітал підприємства і довгострокові джерела спрямовані на фінансування необоротних активів.

2.3 Ефективність виробництва та конкурентоспроможність продукції підприємства

Аналіз ефективності діяльності агропідприємства відіграє важливу роль у забезпеченні стійкості та його успішності на ринку, який спрямований на визначення того, наскільки ефективно агропідприємство використовує свої ресурси та виконує стратегічні цілі. Він допомагає ідентифікувати та виправляти непродуктивні витрати. Результати аналізу служать основою для стратегічного планування. Керівництво може визначити напрямки розвитку, враховуючи ефективність різних галузей діяльності та виробничих процесів. Збільшення ефективності може призвести до підвищення конкурентоспроможності агропідприємства на ринку. Ефективне використання ресурсів і оптимізація виробничих процесів дозволяють зменшити витрати і збільшити прибутковість. Аналіз ефективності дозволяє виявити можливості для поліпшення якості сільськогосподарської продукції, що включає в себе удосконалення технологій, вибір більш продуктивних сортів, селекцію тварин тощо. Отже, аналіз ефективності діяльності агропідприємства є ключовим елементом управління сільськогосподарською діяльністю та дозволяє підприємству залишатися конкурентоспроможним і фінансово стійким в умовах мінливого ринкового середовища.

Особливою складовою при оцінці господарської діяльності агропідприємств є проведення аналізу показників рентабельності, який дозволяє визначити ефективність виробництва, оцінити фінансове здоров'я підприємства і приймати стратегічні рішення для підвищення його прибутковості. Аналіз рентабельності дозволяє визначити, наскільки ефективно агропідприємство використовує свої ресурси для виробництва сільсько-господарської продукції. Це включає в себе оцінку витрат на землю, працю, обладнання та інші ресурси. Знання рентабельності різних галузей або культур на агропідприємстві дозволяє керівництву краще планувати бюджет і визначати пріоритети у виробництві. Аналіз рентабельності допомагає виявляти проблемні або неефективні області виробництва. Це може включати зниження врожайності, високі витрати на обслуговування обладнання чи неоптимальне використання робочої сили. Результати аналізу рентабельності служать основою для прийняття стратегічних рішень. На основі цих даних можна визначити, які галузі або культури є найбільш прибутковими, і спрямувати зусилля на їхній розвиток. Крім того, інвестори та кредитори часто вимагають інформацію про рентабельність підприємства перед наданням фінансової підтримки.

Аналіз рентабельності допомагає довести фінансову стабільність та придатність для інвестування. Проведення аналізу рентабельності вимагає збору та оцінки фінансових даних, включаючи витрати, прибуток, виробничі обсяги та інші показники. Такий аналіз може виконуватися регулярно для відстеження змін та вдосконалення стратегій управління агропідприємством.

Таким чином, зважаючи на об'єктивну, необхідність проведемо аналіз показників рентабельності досліджуваного підприємства (табл. 2.9).

Отже, динаміка усіх розрахованих показників рентабельності досліджуваного підприємства свідчить про суттєве погіршення його виробничо-господарської діяльності, що пов'язано з війною в державі, кризовою ситуацією в її економіці та значними інфляційними процесами на ринку. Особливо це позначилося на рентабельності основної діяльності та рентабельності інвестицій, які протягом 2020-2022 рр. скоротилися на 4,4 та

Таблиця 2.9. – Аналіз рентабельності СТЗОВ “Р*****”, 2020-2022 рр.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення, (+,-)
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	12905,1	17396,5	21141,3	8236,2
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	10104,0	12857,2	15875,8	5771,8
Середньорічна вартість довгострокових зобов'язань, тис. грн.	1474	3278	3558	2084,0
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	9281,3	11880,8	15065,4	5784,1
Витрати на виробництво та реалізацію продукції, тис. грн.	7531,7	8692,7	12062,2	4530,5
Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	1749,6	3188,1	3003,2	1253,6
Чистий прибуток, тис. грн.	1903,7	3602,6	2434,5	530,8
Рентабельність інвестицій, %	16,4	22,3	12,5	-3,9
Рентабельність активів, %	14,7	20,7	11,5	-3,2
Рентабельність власного капіталу, %	18,8	28,0	15,3	-3,5
Рентабельність основної діяльності, %	20,5	30,3	16,2	-4,3
Рентабельність продажу, %	18,9	26,8	20,0	-1,1
Рентабельність продукції, %	23,2	36,7	24,9	-1,7

3,9 пункти відповідно. Варто зауважити, що порівняно з 2021 р. ці показники скоротилися практично у 2 рази. Таким чином, рентабельність інвестицій у звітному році склала 12,5% (покриває середній рівень ризику інвестування), а рентабельність основної діяльності 16,2% (рис. 2.4).

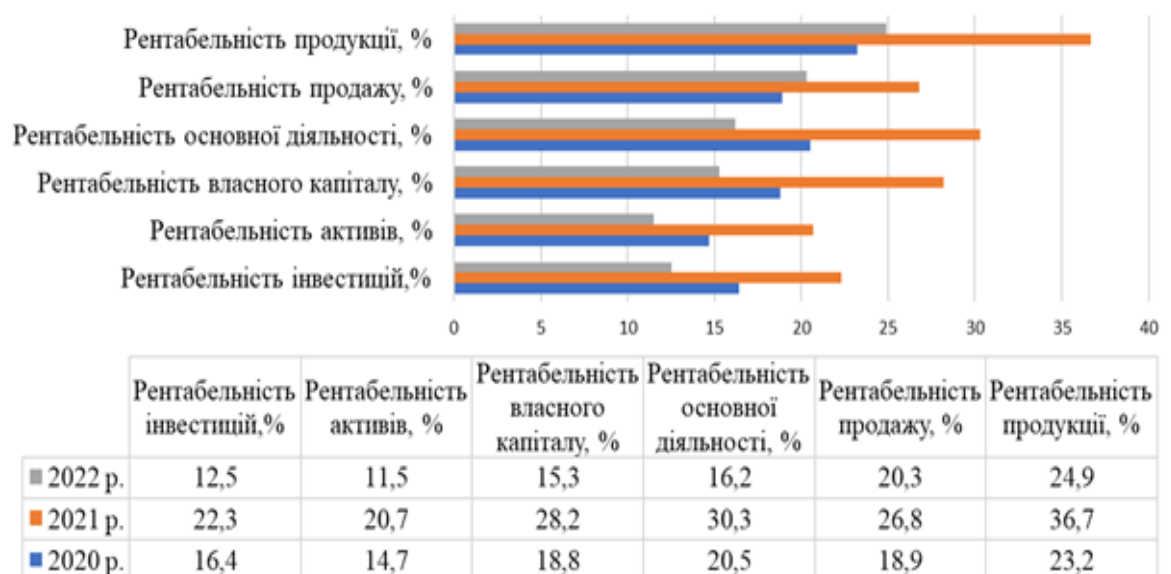

Рис. 2.4 – Динаміка показників рентабельності СТЗОВ “Р*****”

Для підвищення рівня рентабельності підприємству необхідно здійснити ряд заходів, а саме: оптимізувати бізнес-процеси, тобто можна зменшити витрати на маркетинг, логістику, виробництво, але при цьому не погіршити якість продукції; поступово підвищити ціни на продукцію, що може призвести до збільшення прибутковості підприємства або збільшити обсяги її продажу.

Для більш детальної оцінки ефективності господарської діяльності досліджуваного підприємства доцільно оцінити ефективність виробництва продукції з якою функціонує підприємство на ринку. Оскільки СТЗОВ "Р*****" займається вирощуванням продукції рослинництва, то й проведемо оцінку ефективності її виробництва. В цілому аналіз економічної ефективності виробництва продукції рослинництва є важливою частиною управління сільськогосподарським підприємством. Основна мета цього аналізу – визначити, наскільки вдалим і прибутковим є вирощування певних сільськогосподарських культур або ведення рослинницького господарства загалом. Основні складові аналізу економічної ефективності виробництва продукції рослинництва включають:

1. виробничі витрати - аналізується структура і обсяг виробничих витрат, таких як витрати на насіння, добрива, пестициди, оплату праці, витрати на обробіток ґрунту, техніку та інші ресурси;

2. валовий дохід - визначається валовий дохід від реалізації сільськогосподарської продукції який включає в себе дохід від продажу врожаю та інші можливі джерела прибутку;

3. валовий прибуток - обчислюється відніманням виробничих витрат від валового доходу. Він вказує на загальний фінансовий результат виробництва.

4. чистий прибуток – враховує не тільки виробничі витрати, але й інші адміністративні та загальновиробничі витрати, такі як витрати на управління, амортизацію, податки та інші, який є більш повним показником економічної ефективності;

5. рентабельність - визначається як відношення прибутку до загальних витрат. Цей показник дозволяє оцінити, наскільки ефективно вкладені ресурси виробляють прибуток;

6. аналіз ризиків - розглядаються можливі ризики, такі як погодні умови, шкідники, коливання цін на ринку, які можуть впливати на прибутковість виробництва;

7. оцінка інвестицій - якщо виробництво включає інвестиції в нові технології, обладнання чи інфраструктуру, проводиться оцінка ефективності цих інвестицій з точки зору прибутковості та повернення капіталу.

Отже, основна мета аналізу економічної ефективності виробництва продукції рослинництва - це допомогти виробникам приймати обґрунтовані рішення, щоб оптимізувати витрати, максимізувати прибуток і забезпечити стійкість сільськогосподарського підприємства на довгостроковий період.

Таким чином, проведемо аналіз виробництва базових культур досліджуваного підприємства, які займають провідне місце у структурі товарної продукції, а саме: озима пшениця, кукурудза та ріпак (табл. 2.10; 2.11; 2.12).

Таблиця 2.10. – Динаміка ефективності виробництва озимої пшениці

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2021 р., %
Валовий збір, ц	5275	6003	6000	113,7
Площа, га	85	115	100	117,6
Урожайність, ц/га	62,1	52,2	60,0	96,6
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	344,3	320,6	396,0	115,0
Повна собівартість 1 ц, грн.	480,0	565,6	533,0	111,1
Ціна 1 ц, грн.	541,8	639,7	635,1	117,2
Прибуток на 1 ц, грн.	61,8	74,1	102,1	165,2
Прибуток на 1 га, грн.	2770,6	2201,7	4573,0	165,1
Рівень рентабельності, %	12,9	13,1	19,2	6,3 п
Рівень товарності, %	72,2	56,9	74,7	2,5 п

Провівши аналіз ефективності виробництва озимої пшениці, можемо констатувати, що в цілому обсяги виробництва культури протягом 2020-2022рр. збільшилися на 13,7%, що відбулося в основному за рахунок розширення площ посіву на 17,6% при урожайності культури 60,0 ц/га. Щодо вартісних показників, то собівартість виробництва культури збільшилася на 15,0%, а одночасно і її ціна на 17,2%. В результаті підприємством у звітному році

отримано прибуток на 1 га в розмірі 4573,0 грн, який протягом досліджуваного періоду збільшився на 65,1% та рівень рентабельності 19,2%, яка аналогічно збільшилася на 6,3 п (рис. 2.5).

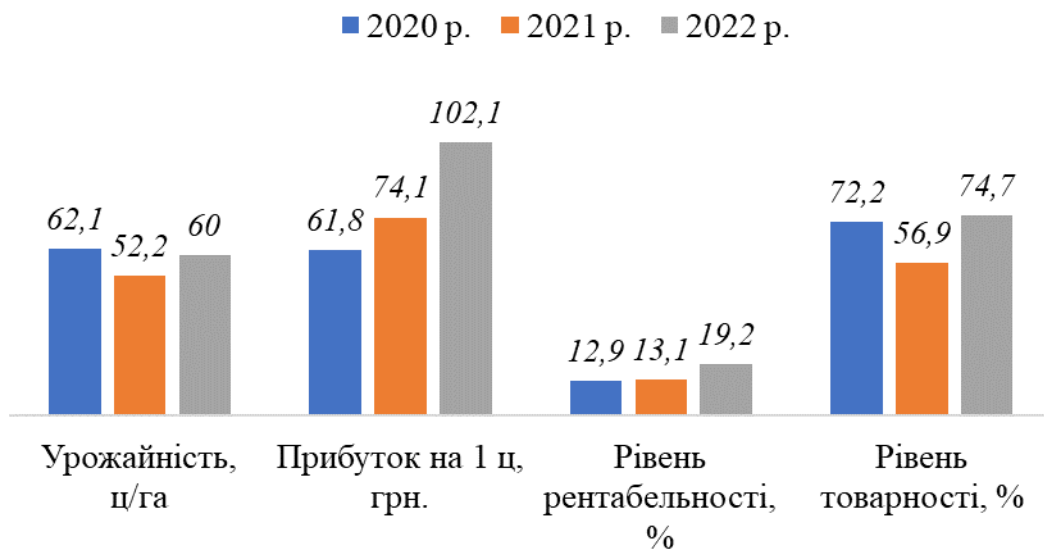

Рис. 2.5 - Ефективність виробництва озимої пшениці СТЗОВ "Р*****"

Щодо ефективності виробництва кукурудзи, то тут ситуація склалася дещо по іншому порівняно з виробництвом озимої пшениці. Таки чином, протягом 2020-2022рр. урожайність кукурудзи збільшилася на 48,1% при скороченні площ її посіву на 80,0% (табл. 2.11).

Таблиця 2.11. - Динаміка ефективності виробництва кукурудзи

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2021 р., %
Валовий збір, ц	5100	4900	1501	29,4
Площа, га	50	50	10	20,0
Урожайність, ц/га	102,0	98,0	151,1	148,1
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	308,7	198,2	1241,2	402,1
Повна собівартість 1 ц, грн.	289,8	356,2	469,2	161,9
Ціна 1 ц, грн.	414,2	640,2	556,1	134,2
Прибуток на 1 ц, грн.	124,4	284,0	86,9	69,9
Прибуток на 1 га, грн.	13580	15548	34650	255,2
Рівень рентабельності, %	42,9	79,7	18,5	-24,4 п
Рівень товарності, %	107,0	55,9	265,7	158,7 п

В результаті господарством отримано скорочення валового збору практично до 70,6%. При цьому повна собівартість та ціна 1 ц кукурудзи

збільшилися на 61,9% та 34,2% відповідно. Таким чином, прибуток на 1 га протягом досліджуваного періоду збільшився практично у 2,5 рази і у звітному році склав 34650 грн, а рівень рентабельності – 18,5%, який відносно 2020 р. скоротився на 24,4 п (рис. 2.6).

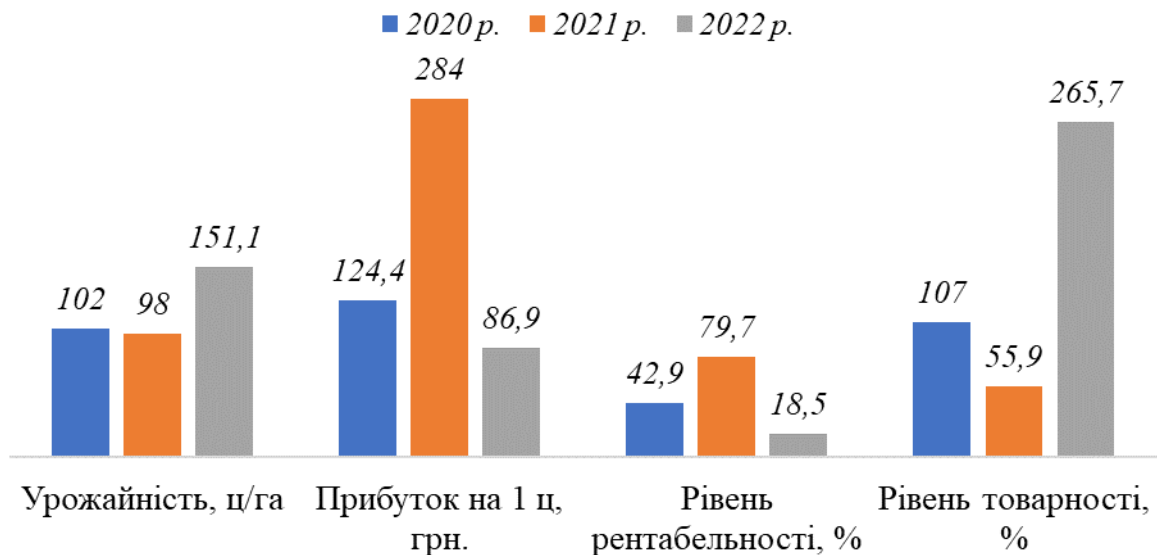

Рис. 2.6 - Ефективність виробництва кукурудзи СТЗОВ "Р*****"

Щодо ефективності виробництва ріпаку, то протягом 2020-2022 рр. валовий збір культури практично не змінився і у звітному році склав 3119 ц при скороченні площ посіву на 11,3% та урожайності на 43,9%, яка відносно 2020 р. збільшилася на 12,6%. Повна собівартість культури та ціна її реалізації збільшилися на 34,8% та 50,4% відповідно. При цьому фінансовий результат підприємства є позитивним (табл. 2.12).

Таблиця 2.12. - Динаміка ефективності виробництва ріпаку

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2021 р., %
Валовий збір, ц	3126	3671	3119	99,8
Площа, га	80	80	71	88,7
Урожайність, ц/га	39,1	45,9	43,9	112,6
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	652,8	890,1	1175,2	180,0
Повна собівартість 1 ц, грн.	726,0	959,7	979,1	134,8
Ціна 1 ц, грн.	901,6	1556,4	1356,4	150,4
Прибуток на 1 ц, грн.	175,6	596,7	377,3	214,9
Прибуток на 1 га, грн.	6210	25496,3	19959,2	321,4
Рівень рентабельності, %	24,2	62,2	38,5	14,3 п
Рівень товарності, %	90,5	93,1	120,4	29,9

Таким чином, у звітному році у розрахунку на 1 га підприємство одержало прибуток у розмірі 19959,2 грн, який потягом досліджуваного періоду збільшився у 3,2 рази. Рівень рентабельності культури у звітному році склав 38,5% та відносно 2020 р. збільшився на 14,3 п (рис. 2.7).

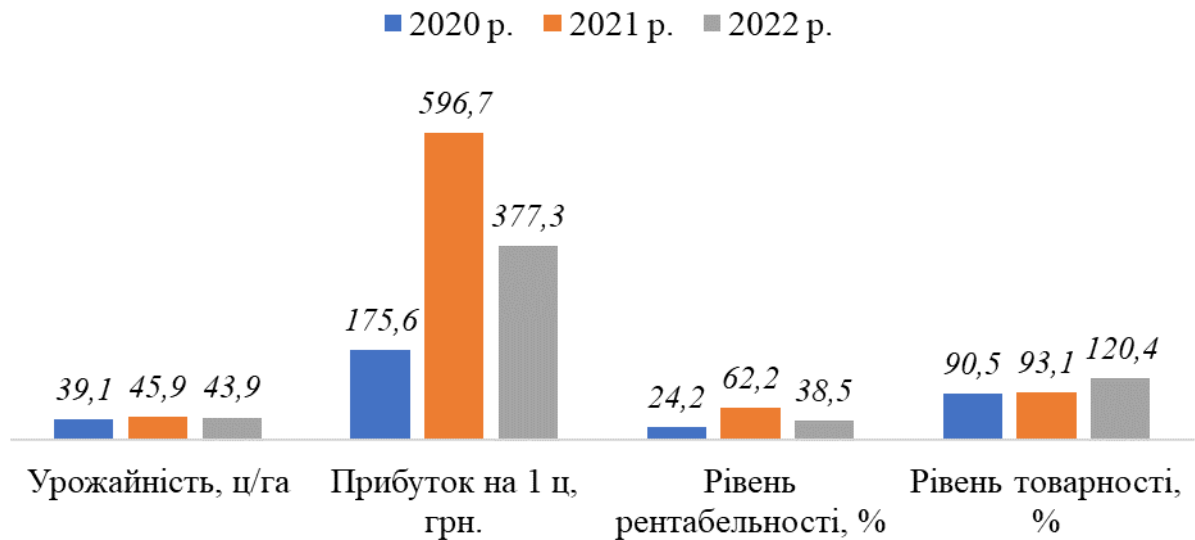

Рис. 2.7 - Ефективність виробництва ріпаку у СТЗОВ "Р*****"

Провівши аналіз ефективності виробництва базових культур СТЗОВ "Грімно", можемо констатувати що найбільш ефективним для нього протягом досліджуваного періоду є виробництво ріпаку. При виробництві цієї культури господарством отримано ріст прибутку на 1 га практично в три рази, що забезпечило рентабельність виробництва 38,5%

Для озимої пшениці з метою покращення ефективності її виробництва, доцільно було б збільшити урожайність, що помітно підвищить обсяги її виробництва та вплине на ріст виручки від реалізації продукції. Плюс необхідно оптимізувати витрати, що в перспективі покращить фінансовий результат підприємства.

Ефективність виробництва кукурудзи можна покращити через збільшення обсягів її виробництва, що позитивно позначиться на фінансових результатах. Зокрема, доцільно збільшити прибуток від її виробництва, який протягом досліджуваного періоду скоротився у 2 рази з помітним ростом собівартості одиниці продукції на 62%. Таким чином, можна відновити рівень рентабельності виробництва кукурудзи.

РОЗДІЛ III

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Шляхи підвищення ефективності підприємства на ринку

Підвищення економічної ефективності агропідприємств у ринковому середовищі є ключовим завданням забезпечення стабільності та конкурентоспроможності в сільському господарстві. У ринковому середовищі підприємства конкурують одне з одним, і тому ефективність їх виробничо-господарської діяльності має особливе значення. Агропідприємства повинні бути ефективними в виробництві, оптимізації витрат та управлінні ресурсами для того, щоб пристосуватися до змін на ринку і забезпечувати високу якість продукції за конкурентоспроможними цінами. Ринкове середовище сільського господарства часто піддане коливанням цін на продукцію. Ефективні агропідприємства можуть легше адаптуватися до цих змін і зберігати стабільність у фінансовому плані. Поряд з цим підвищення ефективності дозволяє економити ресурси, і тим самим сприяє сталому розвитку та виробництву екологічно чистої продукції. Ефективні агропідприємства зазвичай привертають більше інвесторів, оскільки вони представляють менше ризику та більше можливостей для отримання прибутку. Для таких підприємств характерні інновації та технологічний розвиток, що дозволяє їм залишатися на передовому рівні в галузі. В результаті їх продукція відповідає високим стандартам якості, що важливо для задоволення вимог споживачів та доступу до міжнародних ринків. Таким чином, підвищення економічної ефективності допомагає агропідприємствам зберігати стійкість, адаптуватися до динамічних змін у господарському оточенні та сприяє їхньому успіху на ринку.

Економічно ефективна продукція в агропідприємстві визначається різними чинниками, які впливають на прибутковість та конкурентоспроможність підприємства. Важливим фактором є висока врожайність, тобто кількість продукції, яку агропідприємство може отримати з конкретної площі землі. Використання ефективних методів обробки ґрунту, високоякісного насіння,

добрив та інших аспектів вирощування може сприяти врожайності. Важливо ефективно використовувати наявні ресурси, щоб знизити загальні витрати виробництва. Оптимізація в управлінні витратами допомагає підвищити валовий дохід. І звичайно висока якість продукції спроможна підвищити її ціну та попит на ринку. Важливо враховувати вимоги споживачів та відповідати стандартам якості і безпеки. А застосування сучасних технологій, таких як автоматизація, сільськогосподарські дрони, сучасні системи зрошення та інші інновації, може сприяти підвищенню ефективності виробництва.

Таким чином, обґрунтування напрямів підвищення ефективності продукції досліджуваного підприємства вимагає оцінки факторів впливу на процеси її виробництва і реалізації. Тому проведемо спершу оцінку впливу факторів першого порядку – урожайності та витрат – на зміну собівартості основних видів продукції СТзОВ “Р*****” із застосуванням прийому ланцюгових підстановок факторного аналізу (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Розрахунок впливу факторів на зміну собівартості 1 ц основних видів продукції рослинництва у СТзОВ “Р*****”

Показник	Озима пшениця			Кукурудза			Ріпак		
	2020р.	2022р.	Відхилення, +/-,	2020р.	2022р.	Відхилення, +/-,	2020р.	2022р.	Відхилення, +/-,
Витрати на 1 га, грн.	21370,6	23761	2390,4	31486	186300	154814	25525	51590,1	26065,1
Урожайність, ц/га	62,1	60,0	-2,1	102	151,1	49,1	39,1	43,9	4,8
Собівартість 1 ц, грн.	344,1	396,0	51,9	308,7	1233,0	924,3	652,8	1175,2	522,4
Відхилення собівартості за рахунок зміни: - витрат на 1 га	x	x	39,8	x	X	1024,6	x	X	593,8
- урожайності	x	x	12,1	x	X	-100,3	x	X	-71,4

Проведені розрахунки свідчать, що протягом досліджуваного періоду собівартість 1 ц озимої пшениці збільшилася на 51,9 грн. або на 15,1%, у тому

числі за рахунок зменшення урожайності культури на 3,4% – збільшилася на 12,1 грн., а за рахунок росту витрат на 1 га, що склало 11,2% – збільшилася на 39,8 грн. Собівартість кукурудзи у 2022 р. проти 2020 р. збільшилася на 924,3 грн. (у 4 рази) за рахунок помітного росту урожайності практично на 48,1% – зменшилася на 100,3 грн., а через ріст витрат на 1 га (у 6 разів) – значно збільшилася, а саме – на 1026,4 грн. Собівартість ріпаку збільшилася на 80,0% в основному за рахунок росту витрат на 1 га у 2 рази – збільшилася на 593,8 грн., а за рахунок росту урожайності на 12,3% – зменшилася на 71,4 грн.

Таким чином, в результаті проведених розрахунків, можемо констатувати, що у СТзОВ “Р*****” собівартість основних видів культур помітно збільшилася через значний ріст витрат на 1 га, що пов’язано інфляційними процесами в економіці держави, ростом цін на ресурси, енергоносії і водночас через поліпшення ресурсного забезпечення культур, що спричинило зменшення їх собівартості. Це доводить, що в цілому господарству необхідно проводити інтенсифікацію виробництва для досягнення кращих результатів через ріст урожайності культур. Збільшення урожайності культур досліджуваним підприємство може бути досягнуте наступним чином:

1. вибір правильних сортів та гібридів: вибір сортів, які пристосовані до конкретного клімату та ґрунту, може позитивно вплинути на урожайність; використання гібридів може також підвищити врожайність, оскільки вони часто об’єднують кращі характеристики різних сортів;

2. догляд за ґрунтом: регулярна обробка ґрунту і внесення добрив може поліпшити його структуру та поживні властивості, а використання методів збереження вологи, таких як мульчування, може допомогти утримувати вологу в ґрунті;

3. використання добрив: аналіз ґрунту може вказати на нестачу певних елементів, і відповідне внесення добрив може виправити цю ситуацію; органічні добрива можуть покращити структуру ґрунту та надати йому необхідні поживні речовини;

4. раціональне використання систем автоматичного поливу та моніторинг вологості може забезпечити оптимальний рівень зрошення для

культур, зокрема використання технологій крапельного поливу може зменшити втрату води та забезпечити ефективне використання ресурсів;

5. регулярний моніторинг і вчасне застосування заходів з контролю шкідників і хвороб може захистити врожай від небажаних втрат, зокрема використання резистентних сортів та біологічних методів боротьби може бути ефективним;

6. впровадження сучасних технологій, таких як сільськогосподарські датчики, роботи та штучний інтелект, може допомогти в оптимізації сільськогосподарських процесів і збільшенні продуктивності;

7. організація науково-обґрунтованої сівозміни при вирощуванні сільськогосподарських культур, що може допомогти у збереженні поживних речовин у ґрунті та зниженні ризику захворювань;

8. проведення навчань та консультацій для агропрацівників забезпечить раціональне використання сучасних методів та технологій тощо.

В умовах війни, стрімкого спаду економіки, важливу роль для підприємств агросектору відіграє прибутковість підприємницької діяльності. Тому з метою визначення альтернативних шляхів розвитку досліджуваного підприємства на перспективу важливо виявити його залежність від різноманітних факторів та оцінити їх вплив на нього. Таким чином, проаналізуємо динаміку прибутку та рівня рентабельності від реалізації основних видів продукції рослинництва у СТЗОВ “Р*****” (табл. 3.2).

Дані таблиці свідчать, що протягом 2020-2022 рр. у СТЗОВ “Р*****” прибуток від реалізації основних видів продукції рослинництва збільшився на 1348,9 тис. грн., рівень рентабельності склав – 27,3%. З поміж основних сільськогосподарських культур, наведених у таблиці, збитковим виявилось виробництво кукурудзи, де спостерігали збиток у розмірі 332,5 тис. грн., а рівень рентабельності – склав -24,4%. Найбільш прибутковим виявилось виробництво ріпаку озимого, де спостерігали ріст прибутку у 2,8 рази, який у звітному році склав 1417,1 тис. грн. з рівнем рентабельності 38,5%. По виробництву озимої пшениці спостерігаємо ріст рентабельності в динаміці за 2020-2022 рр. на 6,3 п, а по виробництву соняшнику скорочення рентабельності на 30,8 п.

Таблиця 3.2 – Динаміка прибутку(збитку) та рівня рентабельності від реалізації основних видів продукції рослинництва у СТЗОВ “Р*****”

Вид продукції	Прибуток (збиток), тис. грн.			Рівень рентабельності (збитковості), %			Відхилення, + / -	
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Прибуток (збиток), тис. грн.	Рівень рентабельності, %
Озима пшениця	235,5	253,2	457,3	12,9	13,1	19,2	221,8	6,3 п
Кукурудза	679,0	777,4	346,5	42,9	79,7	18,5	-332,5	-24,4 п
Ріпак озимий	496,8	2039,7	1417,1	24,2	62,2	38,5	920,3	14,3 п
Соняшник	466,1	951,8	1005,4	56,6	57,0	25,8	539,3	-30,8
Всього	1877,4	4022,1	3226,3	29,9	51,2	27,3	1348,9	-2,6

Таким чином, визначимо за рахунок яких основних факторів відбулися ці зміни (додаток А). Проведені розрахунки свідчать про позитивні тенденції у виробництві ріпаку, а саме позитивне зростання прибутку від його реалізації відбулося за рахунок помітного росту ціни реалізованої продукції у 1,5 рази та збільшення кількості реалізованої продукції на 32,8%. Виробництво кукурудзи виявилось неприбутковим за рахунок скорочення кількості обсягів її реалізації на 26,9% та росту собівартості на 62,0%, і як наслідок підприємством отримано збиток від її виробництва у розмірі 332,5 тис. грн. У виробництві соняшнику спостерігали ріст прибутковості в основному за рахунок значного росту обсягів його реалізації у 3,3 рази внаслідок чого його прибуток збільшився на 1045,1 тис грн. При виробництві озимої пшениці помітний позитивний вплив на фінансовий результат спричинила ціна її реалізації. Внаслідок дії цього фактору підприємство отримало приріст прибутку на 417,9 тис. грн.

Поліпшення економічної ефективності виробництва продукції рослинництва важливе для забезпечення стійкості та прибутковості агропідприємств. Зважаючи на ситуацію, що склалася у господарстві, вважаємо за необхідне розробити ряд заходів для її підвищення в короткостроковому та довгостроковому періодах (табл. 3.3).

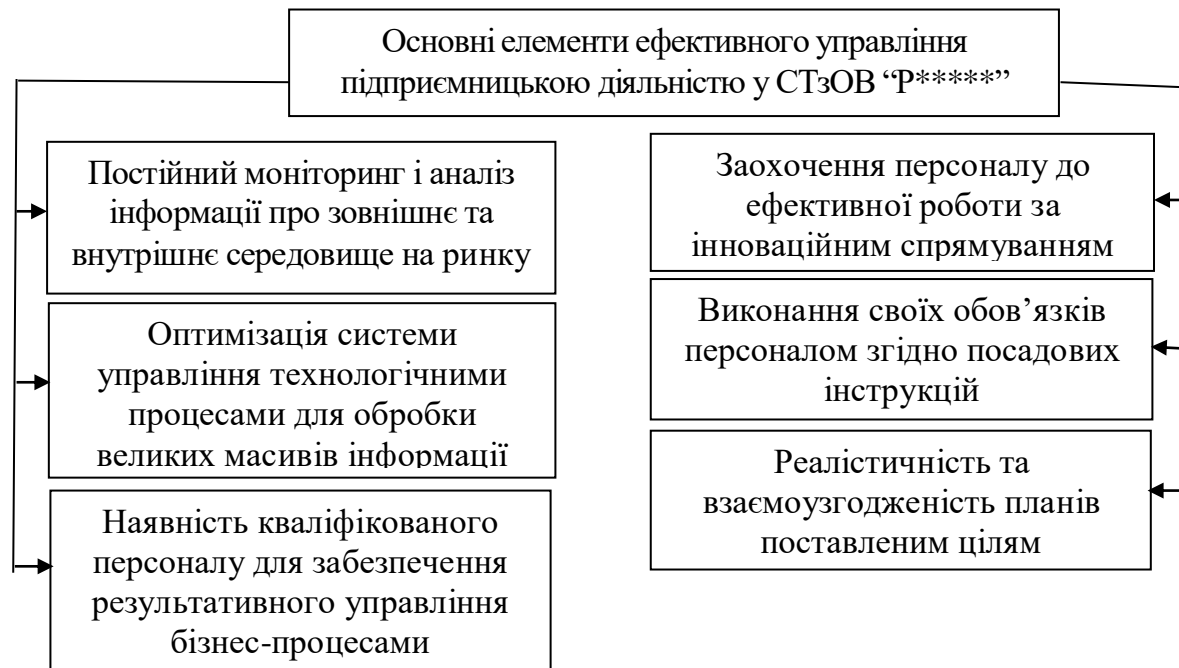
Таблиця 3.3 – Напрями поліпшення економічної ефективності виробництва продукції рослинництва у СТЗОВ “Р*****”

У короткостроковому періоді		У довгостроковому періоді	
Напрями	Характеристика	Напрями	Характеристика
Оптимізація використання ресурсів	Правильне дозування добрив та застосування ефективних агротехнік	Розвиток та впровадження сучасних технологій	Впровадження систем штучного інтелекту, датчиків, та інші технології для автоматизації та оптимізації виробництва
	Використання сучасних технологій та обладнання для полегшення робочих процесів	Оптимізація системи обробітку ґрунту	Використання точкової агротехніки для оптимізації застосування ресурсів та зменшення впливу на навколишнє середовище
Моніторинг та управління погодними умовами	Використання сучасних систем прогнозу погоди для оптимізації розкладу робіт та застосування заходів захисту	Ефективне управління запасами:	Використання інтегрованих систем управління запасами для мінімізації втрат та забезпечення постійного доступу до необхідних ресурсів
Удосконалення системи поливу	Використання автоматизованих систем поливу та точкового зрошення для оптимізації використання води.	Інновації в галузі генетичної модифікації	Дослідження та впровадження генетично модифікованих рослин для підвищення врожайності та стійкості до стресових умов.
Використання сортів рослин з високою врожайністю та стійкістю до хвороб	Вибір та використання сучасних гібридів та сортів для забезпечення високого врожаю та зменшення ризику втрат	Збалансована екосистема на агропідприємстві	Розвиток агроєкосистем, включаючи сумісне вирощування різних культур та застосування біологічних методів захисту рослин

Отже здійснення цих заходів допоможе покращити економічну ефективність виробництва продукції рослинництва в обох термінових періодах у СТЗОВ “Р*****”.

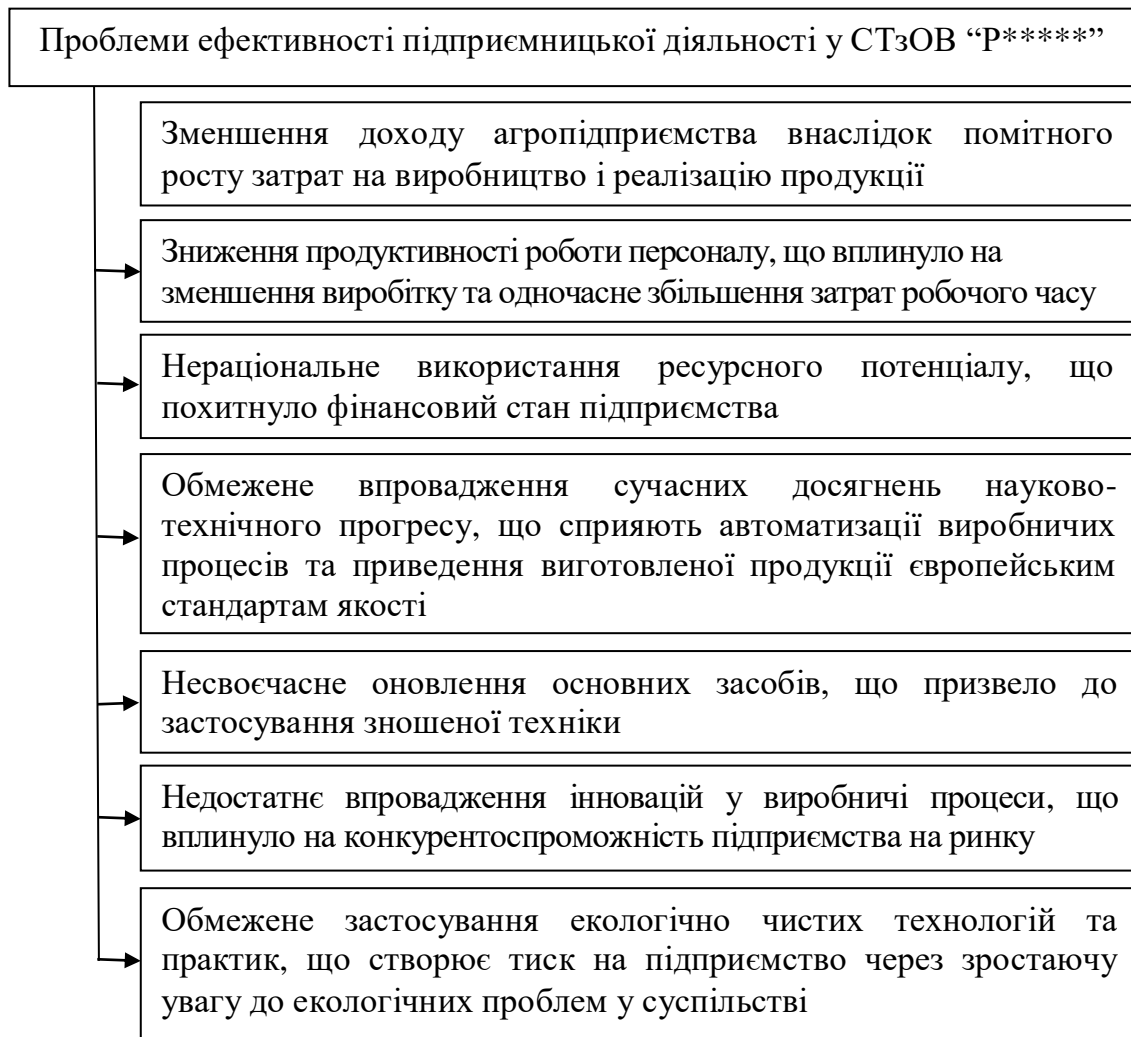
В цілому управління ефективністю підприємницької діяльності у СТЗОВ “Р*****” в умовах війни ускладнене на мікро- та макрорівнях. Зокрема основна маса проблем, з якими зіштовхнулося сьогодні підприємство при проведенні виробничо-господарської діяльності, пов’язані головним чином із плануванням та реалізацією власне довгострокових цілей, які направлені на зростання ефективності його роботи. Хоча власне довгострокове планування та обґрунтована стратегія розвитку виробництва життєво необхідні СТЗОВ “Р*****” для забезпечення отримання прибутку не тільки сьогодні чи завтра, а й на перспективу. Але на жаль сьогодні на досліджуваному підприємстві

система стратегічного планування погано розвинена, а механізм її здійснення має не систематизований характер і тому СТзОВ “Р*****” поки-що складає лише поточні плани. На рисунку 3.1 наведені система складових для ефективного управління підприємницькою діяльністю досліджуваного підприємства.

Рис. 3.1 – Система складових для ефективного управління підприємницькою діяльністю СТзОВ “Р*****”

В цілому на основі проведеної оцінки виробничо-господарської діяльності досліджуваного підприємства виявлено ряд проблем, які призвели до зниження ефективності його підприємницької діяльності (рис. 3.2). Таким чином, серед них варто виділити зменшення прибутку підприємства через помітний ріст затрат на виробництво та реалізацію продукції; нераціональне використання фінансового потенціалу, що негативно вплинуло на фінансовий стан підприємства; не ефективне управління кадровим потенціалом; несвоєчасне оновлення основних засобів, що призвело до застосування зношеної техніки та збільшення витрат на її утримання; обмежене впровадження інновацій у виробничі процеси, що призводить до втрати конкурентоздатності підприємства на ринку тощо. Ключовою проблемою для СТзОВ “Р*****” є не ефективне управління ресурсним

Рис. 3.2 – Проблеми ефективності підприємницької діяльності у СТЗОВ “Р*****”

потенціалом, зокрема мова йде про його фінансове управління, яке включає в себе раціональне використання фінансових ресурсів, забезпечення стабільності фінансового стану та результативне прийняття фінансових рішень. Для покращення ситуації що склалася, підприємству варто звернути особливу увагу на розробку реалістичних фінансових планів і бюджетів, що дозволить йому раціонально розподіляти ресурси, визначати пріоритети та встановлювати конкретні цілі. А систематичний контроль за витратами на виробництво, оптимізація усіх бізнес-процесів допоможе забезпечити більш ефективне використання ресурсів. Помітний вплив при цьому має використання фінансової аналітики, що дозволить агропідприємству систематично оцінювати фінансові показники, виявляти слабкі місця та приймати обґрунтовані рішення.

Крім того, особливої уваги заслуговує раціональне управління обіговими коштами у СТзОВ “Р*****”, такими як запаси, що забезпечить нормальний хід виробництва та позбавить агропідприємство витрат на утримання запасів.

Особливу увагу СТзОВ “Р*****” варто звернути на залучення інвестицій, що може значно сприяти підвищенню ефективності його підприємницької діяльності. Інвестиційні ресурси можуть бути спрямовані на придбання сучасного обладнання та впровадження новітніх технологій, що дозволить підприємству підвищити продуктивність, зменшити витрати та покращити якість продукції. Вони можуть використовуватися для розширення площ обробку, збільшення виробничих потужностей та поліпшення інфраструктури, що призведе до підвищення обсягів виробництва (рис. 3.3).

Рис. 3.3 – Напрями залучення інвестиційних ресурсів для СТзОВ “Р*****”

Надзвичайно актуальними для досліджуваного підприємства є інвестиції в системи управління ресурсами, такі як системи моніторингу,

автоматизацію та аналітику, які можуть відчутно покращити ефективність використання ресурсів підприємства. А інвестиції в дослідження та розвиток нових сортів рослин, удосконалення методів вирощування та інноваційні підходи можуть допомогти СТзОВ “Р*****” стати конкурентоспроможнішим на ринку. Крім того, в умовах війни актуальним витанням для нашого підприємства як і для багатьох інших підприємств агросектора є оптимізація ланцюга постачання. І тому, якраз інвестиції можуть бути спрямовані на його вдосконалення, включаючи зберігання, транспортування та маркетинг, що призведе до покращення логістики та зменшення втрат. А в кінцевому підсумку, що також є актуально в умовах викликів воєнного часу, це залучення інвестицій пов’язане із створенням стратегічних партнерств з іншими підприємствами, дослідницькими установами чи галузевими організаціями, що сприятиме обміну знаннями та ресурсами.

Отже, залучення інвестицій дозволить СТзОВ “Р*****” розширювати свої можливості, підвищувати конкурентоспроможність та сприяти сталому розвитку на коротко- та довгострокову перспективу.

Поряд із необхідністю залучення інвестиційних ресурсів для досліджуваного підприємства об’єктивно необхідним є застосування ризик-менеджменту. Адже сьогодні усі суб’єкти господарювання, в усіх сферах національної економіки та сільського господарства зокрема, опинилися під впливом непередбачуваних факторів, таких як війна в державі, нестабільність економіки країни, ринкові коливання, екологічні зміни тощо. Ризик-менеджмент допомагає підготуватися до можливих випадків та розробляти стратегії відповіді на них, що допоможе СТзОВ “Р*****” зменшити фінансові втрати та забезпечити стійкість, сприятиме ефективному управлінню наявними ресурсами; дозволить краще контролювати якість вирощеної продукції через вдосконалення методів їх вирощування та впровадження стандартів якості; сприятиме адаптації до ринкових умов та сучасних реалій сьогодення через визначення можливих ризиків в цінах на продукцію, попит та конкурентоспроможність. Таким чином, застосування ризик-менеджменту у

перспективі дозволить СТзОВ “Р*****” сформувавши та впровадити ефективну стратегію сталого розвитку із врахуванням сучасних економічних, соціальних та екологічних критеріїв його діяльності для забезпечення стійкої та конкурентоспроможної підприємницької діяльності на ринку.

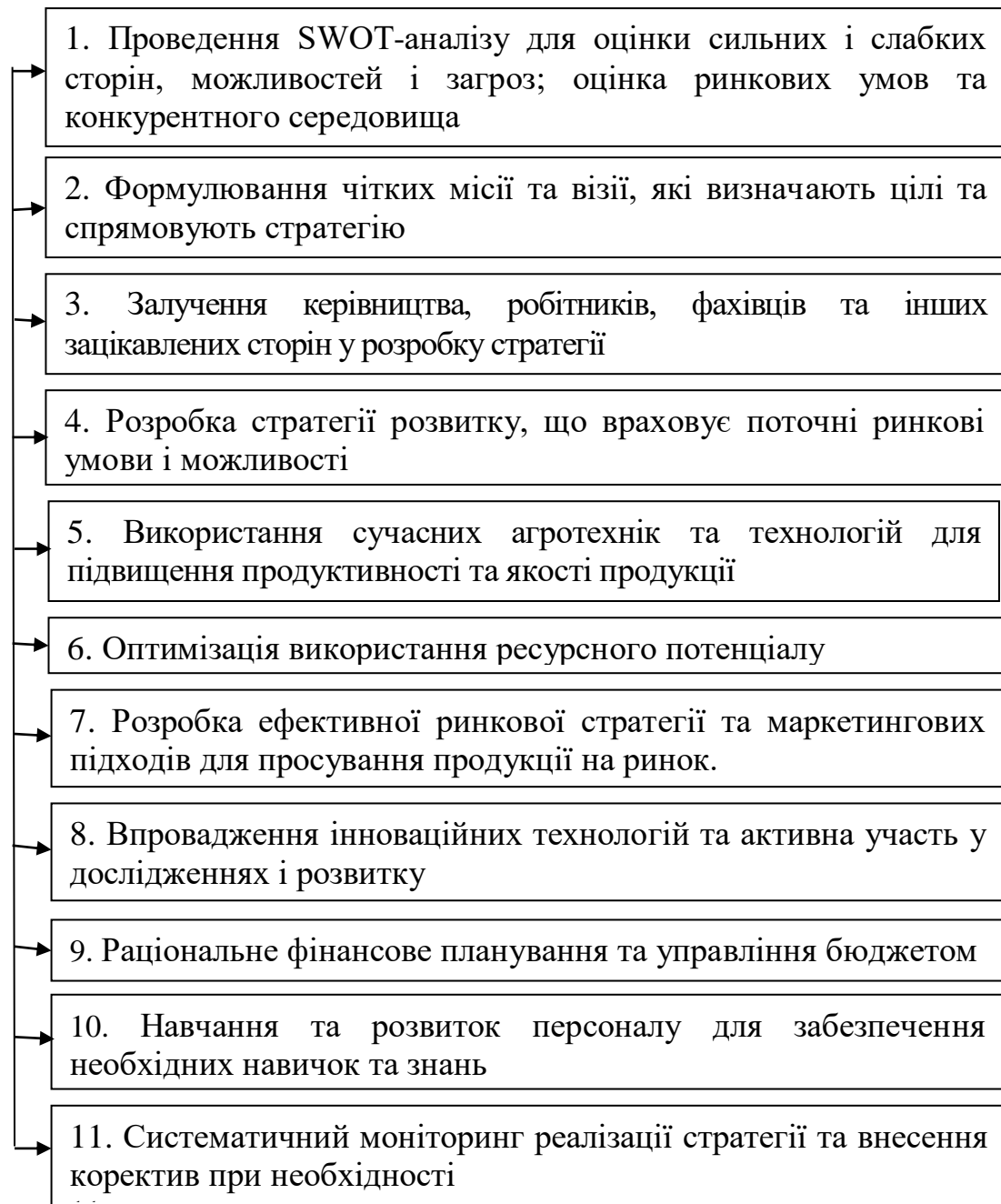
3.2 Обґрунтування стратегії розвитку підприємства на перспективу

В умовах військового стану, катастрофічного спаду економіки, постійних щоденних загроз з боку агресора кожен суб’єкт господарювання щоб вистояти і розвиватися повинен сформувавши свою власну стратегію функціонування на ринку, яка повинна бути гнучкою та адаптованою до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Проблеми функціонування та ефективного розвитку для агропідприємств є особливо актуальними оскільки вони забезпечують продовольчу безпеку України у над важкі часи її історії та існування. Вони вимагають особливого стратегічного бачення, рішучих дій та результативного управління.

Ефективний розвиток агропідприємства визначається рядом характерних ознак, які свідчать про його сталість, конкурентоспроможність та стійкість, зокрема це: підвищення врожайності і якості продукції; оптимальне використання ресурсів; впровадження інновацій та новітніх технологій; диверсифікація продукції; стійкість до змін клімату та природних умов; сталість фінансового стану, що супроводжується розробкою стратегій для збереження стійкості в умовах ринкових коливань; використання ефективних систем управління; взаємодія з місцевою спільнотою та створення сприятливих умов для розвитку регіону і виконання соціальної відповідальності й етичних стандартів; розвиток персоналу, зокрема здійснення програм навчання для робітників та фахівців, а в кінцевому підсумку формування команди, яка діє як єдиний організований механізм. Усі ці підходи допомагають агропідприємствам досягати сталого розвитку та забезпечувати високу продуктивність, збалансованість і узгодженість з природними та соціальними

умовами. Дотримуватися зазначених підходів керівникам агропідприємств, враховуючи умови сьогодення, вкрай важко та вимагає обґрунтування альтернативних стратегій для управління агробізнесом.

Отже, для підвищення ефективності підприємницької діяльності СТЗОВ “Р*****” керівництву підприємства необхідне впровадження ефективної стратегії розвитку, що вимагає системного підходу та урахування економічних, технічних, соціальних і екологічних чинників. Алгоритм для формування ефективної стратегії розвитку досліджуваного підприємства відображений на рисунку 3.4.

Рис. 3.4 – Алгоритм для обґрунтування стратегії підвищення ефективності підприємницької діяльності у СТЗОВ “Р*****”

Запропонований алгоритм допоможе створити імплементовану та реалізовану стратегію, що сприятиме сталому та ефективному розвитку СТзОВ “Р*****” в умовах сучасного ринкового середовища.

В цілому розвиток підприємницької діяльності досліджуваного підприємства може відбуватися за наступними напрямками:

- ринковий розвиток – включає в себе ряд заходів та стратегій, спрямованих на збільшення обсягів продажу, розширення асортименту продукції та підвищення конкурентоспроможності;

- організаційний розвиток – спрямований на систематичний та стратегічний процес змін внутрішньої структури, культури, та управлінських практик підприємства з метою покращення його ефективності, адаптації до змін у середовищі та досягнення стратегічних цілей. Організаційний розвиток може включати в себе широкий спектр заходів та ініціатив, орієнтований на поліпшення внутрішньої динаміки агропідприємства;

- діловий розвиток агропідприємства включає в себе стратегічні зусилля та ініціативи, спрямовані на покращення фінансової стійкості, ефективності виробництва, ринкової конкурентоспроможності та загальної динаміки бізнесу. Діловий розвиток включає фінансове управління; модернізацію виробництва; диверсифікацію продукції; маркетинг та брендування; розвиток експортних можливостей; впровадження системи якості та сертифікації продукції; інноваційні процеси; сталість виробництва тощо. Наведена система заходів спрямована на зміцнення конкурентоспроможності агропідприємства та забезпечення його успішного функціонування в змінному господарському середовищі.

Варто зазначити що СТзОВ “Р*****” може організувати розвиток своєї підприємницької діяльності за трьома наведеними напрямками або працювати окремо залежно від наявної ситуації на ринку. Окрім цього, для покращення ефективності роботи підприємство повинне обрати стратегію свого розвитку на перспективу. Сьогодні на практиці найбільшого поширення набули наступні стратегії, а саме стратегія лідерства, стратегія диференціації та стратегія спеціалізації.

Стратегія лідерства може бути застосована підприємством, яке володіє великим обсягом власного капіталу та може інвестувати в удосконалення техніки та технології. Суть стратегії полягає в економії на витратах виробництва, що може бути досягнене СТЗОВ “Р*****” через впровадження і удосконалення на цій основі системи управління та оптимізації бізнес-процесів. Але при виборі даної стратегії керівництву треба розуміти про ризик появи на ринку конкурентів з більш налагодженою системою витрат. Адже динамічний розвиток застосовуваних сьогодні технологій характеризується широкими можливостями і їх вибір залежить від спроможності підприємств обрати кращу.

Стратегія диференціації спрямована на надання виготовленій продукції найкращих властивостей, що є надзвичайно важливо для споживачів такої продукції і відрізняють таким чином виробника від його конкурентів. Для застосування такої стратегії на практиці підприємство повинне володіти якісним кадровим потенціалом та уже мати налагоджені партнерські зв'язки з підприємними організаціями, володіти відповідними технологіями та мати юридичну підтримку. Стратегія притаманна підприємствам, які в силу обставин на ринку не можуть привабити споживача низькими цінами на продукцію чи уже сформованим іміджем. На практиці її здебільшого застосовують великі підприємства які прагнуть постійного розвитку та вдосконалення. Стратегія диференціації має свої недоліки, пов'язані з додатковою потребою залучення матеріальних, інтелектуальних та фінансових ресурсів.

Стратегія спеціалізації для агропідприємств полягає у визначенні конкретного напрямку або сегменту виробництва, на якому підприємство спеціалізується, і використовує свої ресурси, знання та компетенції для досягнення конкурентної переваги. Цей підхід передбачає глибоку експертизу та високу якість в обраній сфері діяльності. Основна сутність стратегії спеціалізації для агропідприємств включає такі аспекти:

1. Вибір конкретної галузі або культури: підприємство обирає специфічну сферу діяльності або вид сільськогосподарської продукції, на якому воно

спеціалізується. Для СТЗОВ “Р*****” це може бути, наприклад, вирощування соняшнику, реалізація якого принесло підприємству помітний прибуток;

2. Глибока експертиза та знання: підприємство зосереджує свої зусилля на набутті глибоких знань та експертизи в обраному напрямку. Це дозволяє йому стати визнаним експертом в своєму секторі;

3. Використання високих технологій та інновацій для підвищення ефективності та якості виробництва продукції (культури);

4. Маркетинг та брендування: розвиток сильного бренду та маркетингові зусилля для підвищення визнання і популярності серед споживачів;

5. Оптимізація виробничих процесів для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності;

6. Укладання стратегічних партнерських угод та співпраця з іншими гравцями в галузі для обміну ресурсами та інноваційними рішеннями;

7. Адаптація до ринкових вимог та вимог споживачів у вибраній сфері;

8. Зосередженість на виробництві високоякісної продукції для задоволення унікальних потреб цільового ринку.

9. Розвиток конкурентної переваги через спеціалізацію та відмінність від конкурентів.

10. Ретельне управління ризиками, пов'язаними із специфікою обраної галузі.

Отже, стратегія спеціалізації дозволить СТЗОВ “Р*****” ефективно використовувати свої ресурси, створювати конкурентні переваги та досягати успіху в обраній галузі. Проте для реалізації обраної стратегії підприємству важливо розвивати відповідну систему управління на всіх рівнях, яка повинна відзначатися достатнім рівнем динамізму та адаптивності, що сприятиме досягненню стратегічних цілей, забезпечить ефективність підприємницької діяльності, конкурентоспроможність та стійкість на ринку у короткостроковій перспективі.

Для довгострокової перспективи СТЗОВ “Р*****” доцільно запровадити стратегію конкурентоспроможності на базі інтегрованого підходу, яка означає застосування комплексу взаємопов'язаних стратегічних рішень та дій для забезпечення стійкості та успіху на ринку. Інтегрований підхід передбачає

узгодження різних аспектів діяльності підприємства, таких як виробництво, маркетинг, фінанси, кадри, інновації та інші, для досягнення загальних стратегічних цілей. Ключові аспекти такої стратегії сформовані у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Складові стратегії конкурентоспроможності СТЗОВ “Р*****” на базі інтегрованого підходу

Етапи	Характеристика процесу	
Визначення ключових конкурентних переваг	Аналіз ринку	Діагностика ринкових умов та конкурентного середовища для визначення сильних сторін підприємства та слабкостей конкурентів
	Вирізнення унікальності	Розробка та акцентування унікальних особливостей продуктів чи послуг
Інновації та дослідження	Інноваційний розвиток	Залучення до постійного пошуку новаторських рішень та технологій
	Дослідження та розвиток	Інвестування в дослідження для створення нових продуктів чи покращення існуючих
Оптимізація операцій	Ефективне виробництво	Підвищення продуктивності, зниження витрат та оптимізація логістичних процесів
	Якість продукції та обслуговування	Забезпечення високої якості продукції чи послуг для задоволення клієнтів
Маркетинг та брендинг	Стратегія маркетингу	Розробка ефективних стратегій просування продукції на ринку
	Брендинг	Побудова сильного бренду та репутації підприємства
Управління ланцюгом постачання	Стійкість постачання	Забезпечення стійкості ланцюга постачання для уникнення ризиків та забезпечення неперервності виробництва
	Партнерські відносини	Розвиток ефективних партнерських відносин з постачальниками
Управління людськими ресурсами	Талант-менеджмент	Розвиток та утримання висококваліфікованого персоналу
	Організаційна культура	Створення позитивної організаційної культури, яка сприяє ефективності та взаємодії
Фінансове управління	Ефективне фінансове планування	Раціональне використання ресурсів та управління фінансами для досягнення фінансової стійкості

Інтегрований підхід враховує взаємозв'язок між різними аспектами діяльності підприємства та спрямований на створення системи, яка дозволяє

підприємству ефективно конкурувати в сучасному бізнес-середовищі. При цьому особливе місце належить керівнику підприємства. Лідерство керівника важливе для успішної імплементації інтегрованого підходу та формування стратегії підвищення конкурентоспроможності СТЗОВ “Р*****”, оскільки це вимагає від нього бачення, рішучості та здатності сприяти і керувати змінами в середині підприємства. При залученні кваліфікованого персоналу варто звернути увагу на формування культури колективу, спрямованої на досягнення високих результатів та спроможність експериментувати і впроваджувати нововведення у виробничі процеси. Імплементація інтегрованого підходу для підвищення конкурентоспроможності підприємства передбачає прийняття системи рішень за результатами бенчмаркінгових досліджень про стан ринку, споживачів, бізнес-процеси ведення господарської діяльності еталонних підприємств та їх фінансові результати. При цьому впровадження процесного підходу є об’єктивно необхідним для формування гнучкої міжфункціональної структури, що помітно оптимізує матеріальні витрати та спростить процес прийняття альтернативних стратегічних рішень. СТЗОВ “Р*****” доцільно орієнтуватись на ті ключові аспекти ведення підприємницької діяльності, які важливі для досягнення стійкої конкурентної переваги на ринку і налаштуватись на безперервне вдосконалення ключових бізнес-процесів. Підприємству доцільно проводити своєчасний моніторинг поведінки споживачів для формування висновків щодо підвищення якості виробленої продукції відмінної від запропонованої конкурентами на ринку. Паралельно СТЗОВ “Р*****” варто звернути увагу на технологію та методи ведення підприємницької діяльності своїх партнерів по бізнесу з метою залучення особливих та корисних у власний процес виробництва.

Отже, застосування інтегрованого підходу для формування стратегії підвищення конкурентоспроможності СТЗОВ “Р*****” дозволить досягнути наступних цілей, а саме: оптимізувати процеси, зменшити витрати і підвищити ефективність виробництва; встановити високі стандарти якості

продукції, що підвищить споживчі її цінності та задоволення потреб споживачів; сприятиме впровадженню новітніх технологій та інновацій у виробничі процеси; забезпечить синергетичний ефект взаємодії різних ділянок діяльності: інтеграцію виробництва, маркетингу, управління ресурсами та формування комплексного підходу до вирішення проблем. Інтегрований підхід на практиці сприяє встановленню партнерських відносин із стейкхолдерами, включаючи постачальників, споживачів та громадські організації. У кінцевому підсумку, успіх застосування інтегрованого підходу залежить від того, наскільки ефективно лідерство керівника зможе об'єднати різні аспекти діяльності підприємства для досягнення спільних стратегічних цілей та підвищення його конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю “Р*****” розташоване у Львівському районі Львівської області. Господарство засноване 3 лютого 2000 р. Керівником підприємства є П*****. Розмір статутного капіталу господарства складає 21165 грн. Основний напрямок виробничо-господарської діяльності є вирощування зернових культур, бобових культур і рису.

Організаційну структуру СТЗОВ “Р*****” складають підрозділи основного виробництва: рільнича бригада, тракторна бригада, автопарк та ремонтна майстерня. СТЗОВ “Р*****” має в обробітку 317 га землі. У структурі товарної продукції в середньому за останні три роки 60,8% складає питома вага грошових надходжень від реалізації зернових культур, в тому числі найбільша частка належить реалізації озимої пшениці – 26,1%. Особливу увагу підприємство виділяє технічним культурам. В середньому за три роки від реалізації ріпаку підприємство одержало 2457,8 тис. грн, що склало 27,5% питомої ваги від грошових надходжень підприємства, соняшнику – 1039,9 тис. грн. або 11,6% відповідно. Отже, виробничий напрямок СТЗОВ “Р*****” – зерново-технічний.

У виробничо-господарській діяльності СТЗОВ “Р*****” протягом досліджуваного періоду спостерігали позитивні тенденції. Отже, виручка від реалізації сільськогосподарської продукції у 2022 р. відносно 2020 р. збільшилася на 62,3%, в тому числі на 1 га с.-г. угідь – на 55,7%, на 1 середньорічного працівника – на 88,8%. Чистий прибуток СТЗОВ “Р*****” склав у звітному 2022 р. 2434,5 тис грн., а рівень рентабельності діяльності – 24,9%.

Вартість майна у СТЗОВ “Р*****” на кінець 2022 р. порівняно з 2020 р. збільшилася на 7489,6 тис. грн. або на 49,2%. У складі майна відбулося збільшення вартості необоротних активів – на 6094,8 тис. грн., а оборотних – на 1394,8 тис. грн. У складі оборотних активів найбільшу питому вагу складають матеріальні активи (16,3% - у 2022 р.). В загальній вартості активів підприємства найбільшу питому вагу в 2020-2022 роках на кінець періоду займають необоротні активи.

У структурі майна підприємства у звітному році питома вага власного капіталу склала 75,2%. Більше того, підприємство у структурі власного капіталу має нерозподілений прибуток, що вказує на те, що частина заробленого прибутку не була використана для покриття збитків. Питома вага довгострокових зобов'язань і забезпечень у структурі пасивів протягом 2020-2022 рр. скоротилася на 3,9%, але у вартісному виразі збільшилася на 560 тис. грн. У складі поточних зобов'язань та забезпечень підприємства питома вага кредиторської заборгованості збільшилася на 1,8% або на 622,4 тис. грн.

На основі проведених розрахунків рівня платоспроможності та ліквідності підприємства можемо констатувати ріст коефіцієнта абсолютної ліквідності на 0,560 п, значення якого свідчить що у звітному 2022 р. СТзОВ "Р*****" за рахунок найбільш ліквідних активів могло погасити 56% своїх термінових зобов'язань. Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризується нестійкою динамікою, спостерігаємо його незначний приріст на 10,0%, але нормативного значення (0,7-0,8) підприємством досягнуто не було. Таким чином, навіть за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами та наявних грошових коштів господарство зможе погасити свої поточні зобов'язання на 47,0-56,0%.

Динаміка усіх розрахованих показників рентабельності досліджуваного підприємства свідчить про суттєве погіршення його виробничо-господарської діяльності. Особливо це позначилося на рентабельності основної діяльності та рентабельності інвестицій, які протягом 2020-2022 рр. скоротилися на 4,4 та 3,9 пункти відповідно. Варто зауважити, що порівняно з 2021 р. ці показники скоротилися практично у 2 рази. Таким чином, рентабельність інвестицій у звітному році склала 12,5% (покриває середній рівень ризику інвестування), а рентабельність основної діяльності 16,2%.

Для більш детальної оцінки ефективності господарської діяльності досліджуваного підприємства доцільно оцінити ефективність виробництва продукції з якою функціонує підприємство на ринку. Провівши аналіз ефективності виробництва базових культур СТзОВ "Р*****", можемо констатувати що найбільш ефективним для нього протягом досліджуваного

періоду є виробництво ріпаку. При виробництві цієї культури господарством отримано ріст прибутку на 1 га практично в три рази, що забезпечило рентабельність виробництва 38,5%

З метою визначення альтернативних шляхів розвитку досліджуваного підприємства на перспективу важливо виявити його залежність від різноманітних факторів та оцінити їх вплив на нього. Таким чином, проаналізована динаміка прибутку та рівня рентабельності від реалізації основних видів продукції рослинництва у СТзОВ “Р*****”. Отже, протягом 2020-2022 рр. у СТзОВ “Р*****” прибуток від реалізації основних видів продукції рослинництва збільшився на 1348,9 тис. грн., рівень рентабельності склав – 27,3%. З поміж основних сільськогосподарських культур збитковим виявилось виробництво кукурудзи, де спостерігали збиток у розмірі 332,5 тис. грн. і рівень збитковості склав - 24,4%. Найбільш прибутковим виявилось виробництво ріпаку озимого, де спостерігали ріст прибутку у 2,8 рази. По виробництву озимої пшениці спостерігаємо ріст рентабельності в динаміці на 6,3 п, а по виробництву соняшнику скорочення рентабельності на 30,8 п.

Позитивні тенденції у виробництві ріпаку, а саме зростання прибутку від його реалізації відбулося за рахунок помітного росту ціни реалізованої продукції у 1,5 рази та збільшення кількості реалізованої продукції на 32,8%. Виробництво кукурудзи виявилось неприбутковим за рахунок скорочення кількості обсягів її реалізації на 26,9% та росту собівартості на 62,0%, і як наслідок підприємством отримано збиток від її виробництва у розмірі 332,5 тис. грн. У виробництві соняшнику спостерігали ріст прибутковості в основному за рахунок значного росту обсягів його реалізації у 3,3 рази внаслідок чого його прибуток збільшився на 1045,1 тис грн. При виробництві озимої пшениці помітний позитивний вплив на фінансовий результат спричинила ціна її реалізації. Внаслідок дії цього фактору підприємство отримало приріст прибутку на 417,9 тис. грн.

В цілому на основі проведеної оцінки виробничо-господарської діяльності досліджуваного підприємства виявлено ряд проблем, які призвели

до зниження ефективності його підприємницької діяльності. Ключовою проблемою для СТзОВ “Р*****” є не ефективне управління ресурсним потенціалом. Для покращення ситуації що склалася, підприємству варто звернути особливу увагу на розробку реалістичних фінансових планів і бюджетів, що дозволить йому раціонально розподіляти ресурси, визначати пріоритети та встановлювати конкретні цілі. А систематичний контроль за витратами на виробництво, оптимізація усіх бізнес-процесів допоможе забезпечити більш ефективне використання ресурсів.

Особливу увагу СТзОВ “Р*****” варто звернути на залучення інвестицій, що може значно сприяти підвищенню ефективності його підприємницької діяльності. Інвестиційні ресурси можуть бути спрямовані на придбання сучасного обладнання та впровадження новітніх технологій, що дозволить підприємству підвищити продуктивність, зменшити витрати та покращити якість продукції. Вони можуть використовуватися для розширення площ обробку, збільшення виробничих потужностей та поліпшення інфраструктури, що призведе до підвищення обсягів виробництва.

Для покращення ефективності роботи підприємству необхідно удосконалити стратегію свого розвитку на перспективу. Для довгострокової перспективи СТзОВ “Р*****” важливо запровадити стратегію конкурентоспроможності на базі інтегрованого підходу. Імплементация інтегрованого підходу для підвищення конкурентоспроможності підприємства передбачає прийняття системи рішень за результатами бенчмаркінгових досліджень про стан ринку, споживачів, бізнес-процеси ведення господарської діяльності еталонних підприємств та їх фінансові результати. При цьому впровадження процесного підходу є об’єктивно необхідним для формування гнучкої міжфункціональної структури, що помітно оптимізує матеріальні витрати та спростить процес прийняття альтернативних стратегічних рішень.

СТзОВ “Р*****” доцільно орієнтуватись на ті ключові аспекти ведення підприємницької діяльності, які важливі для досягнення стійкої конкурентної

переваги на ринку і налаштуватись на безперервне вдосконалення ключових бізнес-процесів. Підприємству доцільно проводити своєчасний моніторинг поведінки споживачів для формування висновків щодо підвищення якості виробленої продукції відмінної від запропонованої конкурентами на ринку. Паралельно СТЗОВ “Р*****” варто звернути увагу на технологію та методи ведення підприємницької діяльності своїх партнерів по бізнесу з метою залучення особливих та корисних у власний процес виробництва.

Отже, застосування інтегрованого підходу для формування стратегії підвищення конкурентоспроможності СТЗОВ “Р*****” дозволить досягнути наступних цілей, а саме: оптимізувати процеси, зменшити витрати і підвищити ефективність виробництва; встановити високі стандарти якості продукції, що підвищить споживчі її цінності та задоволення потреб споживачів; сприятиме впровадженню новітніх технологій та інновацій у виробничі процеси; забезпечить синергетичний ефект взаємодії різних ділянок діяльності: інтеграцію виробництва, маркетингу, управління ресурсами та формування комплексного підходу до вирішення проблем.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Balaniuk I., Shelenko D., Shpykuliak O., Sas L., Cherneviy Y., Diuk A. Determinants of performance indicators of agricultural enterprises. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2023. 45(1). P.25–36. URL:<https://doi.org/10.15544/mts.2023.04><https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-35>.
2. Horak M., Matoskova J., Danko L. Development of a Cluster Manager's Competencies Towards Competitiveness. *Journal of Competitiveness*, 2020. № 12(1): 57–73.
3. Hubeni Y., Krupa V., Krupa O., Tsiolkovska S. Foreign Economic Vector of Agribusiness Enterprises Activity of the Western Region of Ukraine. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie - Problemy Rolnictwa Światowego*. 2020. № 20(35) (4). S. 52-70. URL: <https://doi.org/10.22630/PRS.2020.20.4>. (дата звернення 23.10.2023)
4. Levandivskiyi O., Shpykuliak O., Balaniuk I., Svynous I., Shelenko D. Modeling of added value as a financial indicator of activity of agricultural enterprises in the regions of Ukraine. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2022. Vol. 44. No. 3: P. 288-301. URL: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2900/2263>.
5. Postula M., Raczkowski K. The Impact of Public Finance Management on Sustainable Development and Competitiveness in EU Member States. *Journal of Competitiveness*, 2020. № 12(1): 125–144.
6. Shelenko D., Balaniuk I., Shpykuliak O., Sas L., Humeniuk M., Matkovskiyi P. Simulation of change in performance indicators (net profit, land area, number of employees) of agricultural cooperatives of Ukraine. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2022. Vol. 22, Is. 1. p. 569-578. URL: http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.22_1/volume_22_1_2022.pdf.
7. Tepliuk M., Sahaidak M., Rudenko N., Petrovska S., Matsola M. Proposal to Increase the Level of Rural Business Activity after COVID-19. *Tem Journal*. 2021. Vol.10, Issue 2. - Pages 656-662, ISSN 2217-8309. DOI: 10.18421/TEM102-21

8. Yatsiv I., Cherevko H. Economic and Social Consequences of the Concentration of Production in Agricultural Enterprises in Ukraine. *Folia Oeconomica Stetinensia*. Vol. 22(2022), Issue 2 (December 2022). DOI: <https://doi.org/10.2478/fofi-2022-0028>. (дата звернення 20.09.2023).
9. Yurii Lopatynskyi, Oleg Melnyk, Liudmyla Sybyrka, Anzhela Melnyk, Zoriana Kobeli. Directions of Enhancement of the Competitiveness of National Economy Agricultural Sector. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. Scopus Journal. November 2019. Volume 8. Issue 4. P. 8361–8365. URL: <https://www.ijrte.org/download/volume-8-issue-4> (дата звернення: 18.09.2023).
10. Бойко В. І. Регіональні аспекти економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. *Агроінком*. 2017. № 9-10. С. 15-18.
11. Бугас В. В., Коваль А. А. Управління фінансовими ресурсами підприємства. *Modern Economics*. 2020. № 19. С. 32-34.
12. Вараксіна О.В., Перебийніс А.В. Управління фінансовими ресурсами як ключовий чинник формування конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 30. С. 28-31.
13. Василець Н.М. Наукові підходи до розвитку малого бізнесу в умовах війни. *Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій*. 2022. С. 110–121.
14. Вдовенко Л.О. Ефективність управління активами – основа зростання фінансового потенціалу підприємств аграрного сектора економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37.
15. Гарбуз М. Формування і розвиток ринку землі в процесі проведення земельної реформи. *Економіст*. 2018. № 9. С. 42-44.
16. Геєць В. М. Нестабільність та економічне зростання. НАН України; Інститут економічного прогнозування. К., 2015. 344 с.
17. Губені Ю. Організаційні форми підприємництва та підприємництво: обізнання сільського населення. *Інноваційна економіка*. 2019. DOI:<https://doi.org/10.37332/2309-1533.2019.5-6.27> (дата звернення 28.10.2023)

18. Гудзь О.Є., Стецюк П.А. Концептуальні засади формування системи управління фінансовими ресурсами підприємств. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. 1(32). С. 330-340.
19. Данько Ю.І., Слюсарева Л.В. Механізми підвищення конкурентоспроможності та якості продукції підприємств аграрного сектору економіки. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 1. С. 379-387.
20. Добровольська О. В. Економічний механізм регулювання економічної ефективності аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2017. № 17. С. 13-15.
21. Дудник О.В., Міненко С.І. Економічна природа понять «конкуренція» та «конкурентоспроможність». *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 29 (1). С. 112–116.
22. Зоря С.П. Формування стратегії інноваційного розвитку аграрних підприємств в контексті підвищення їх конкурентоспроможності. <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/78.pdf>
23. Ізюмська В.А. Аналіз теоретичних підходів до визначення дефініції «капітал підприємства». *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 35. DOI:
24. Кириченко О.С. Сучасні аспекти та технології управління розвитком підприємств. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 2(66). С.107-115.
25. Кондратенко Н.О., Новікова М.М., Спасів Н.Я. Розвиток системи адаптивного управління фінансовими ресурсами підприємства. *Проблеми економіки*. 2021. №1. С. 78-84.
26. Левчинський Д.Л., Ступнікер Г.Л., Каширнікова І.О., Зозуля Н.В. Підприємництво України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2022. № 181. С. 110-114. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-19>.
27. Лемішко О.О., Блажевич А.М. Вплив управлінських рішень на оптимізацію структури капіталу сільськогосподарських підприємств України. *Статистика України*. 2022. № 2. С. 31-40.
28. Лобас М. Г., Бойко В. І. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва як основний чинник його конкурентоспроможності. *Агроінком*. 2018. № 3-4. С. 23-27.

29. Лупенко Ю.О., Патики Н.І. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності України на світових ринках сільськогосподарської продукції. *Агросвіт* № 11, 2019. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2019/4.pdf
30. Лях Л. М. Визначення сутності фінансової ефективності сільськогосподарських підприємств. *Вісник Полтавського державного с.-г. ін.-ту*. 2018. № 5. С. 102-104.
31. Мазур К.В., Кубай О.Г. Менеджмент аграрного підприємства: навч. посіб. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 284 с.
32. Макаренко П. М., Чіп Л. О. Показники оцінки економічної ефективності аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2018. № 24. С. 35-39.
33. Малік М. Й. Економічні засади аграрних перетворень. *Економіка АПК*. 2019. № 8. С. 20-25.
34. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г., Мамчур В.А. Інституційна формалізація розвитку сімейних фермерських господарств в Україні. *Економіка АПК*. 2018. №10. С. 71-85.
35. Мельник Т.Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 2 (100). С. 1–11.
36. Михасюк І., Гукалюк А., Косович Б. Інновації як чинник підвищення конкурентоспроможності України в умовах макроекономічної нестабільності. 2021. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.60.0.6003>
37. Мочерний С. В. Політична економія : нач: посіб. К. : Знання, 2002. 437с. С. 144-146.
38. Мурована Т.О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. 2023. №47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49>.
39. Нечепурний Н. В. Теоретичні аспекти сутності економічного стану сільськогосподарського підприємства. *Економіка АПК*. 2019. № 6 С. 77-83.
40. Підприємницька діяльність в аграрній сфері економіки. Монографія. / М.Й. Малік, Ю.О. Лупенко, О.Г. Шпикуляк, Д.І. Шеленко та ін. Київ: ННЦ

«ІАЕ», 2023. 208 с. URL: <https://zenodo.org/records/10026711>
DOI: 10.5281/zenodo.10026710

41. Покропивний С. Ф., Колот В. М. Підприємство: стратегія, організація, ефективність : навч. пос. К. : КНЕУ, 2018. 352 с.

42. Попадинець Н.М. Конкурентоспроможність продукції аграрного сектору на внутрішньому та зовнішньому ринках. URL: <http://ird.gov.ua/irds/molvch20150261330.pdf>

43. Розвиток сільськогосподарської кооперації в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови аграрної економіки / М.Й. Малік, Ю.О. Лупенко, О.Г. Шпикуляк та ін. Київ: ННЦ „ІАЕ”, 2023. 196 с.

44. Сокіл О. Г. Дослідження впливу чинників на економічну ефективність сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2018. № 1. С. 21-25.

45. Стратегія розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80>

46. Шпикуляк О.Г., Шеленко Д.І., Алексєєва О.В., Ксенофонтова К.Ю., Суховій А.І. Роль ринку і підприємництва у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. *Агросвіт*. 2022. № 20. С. 3-12.

47. Шубравська О. В., Прокопенко К. О. Поширення агроінновацій у контексті забезпечення ефективного галузевого зростання. *Економіка АПК*. 2018. № 2. С. 71–76.

48. Яців І.Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія. Львів : Український бестселер, 2013. 427 с.